

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทาง
รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด

COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT
IN ACCORDANCE WITH CIVIC ADMINISTRATION OF ROI-ET PROVINCE

โดย
สิริวุฒิ รัศมีฉาย

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

**COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT
IN ACCORDANCE WITH CIVIC ADMINISTRATION OF ROI-ET PROVINCE**

**BY
SIRIWUDH RASSAMEECHAI**

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN PUBLIC ADMINISTRATION
FACULTY OF PUBLIC ADMINISTRATION**

**GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2018**

คุษฎีนิพนธ์เรื่อง

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทาง
รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด

โดย

ศิริวุฒิ รัชมีนาย

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

ศ.(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
ประธานกรรมการสอบ

ศ.(กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เชาวลิตร
กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ
กรรมการ

รศ.ดร.จุมพล หนิมพานิช
กรรมการ

ศ.ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ศส.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

6 มิถุนายน 2562

Dissertation entitled

COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT
IN ACCORDANCE WITH CIVIC ADMINISTRATION OF ROI-ET PROVINCE

by

SIRIWUDH RASSAMEECHAI

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Public Administration

Rangsit University
Academic Year 2018

Prof. Anek Laothamatas, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Prof. Suthep Chaovalit, Ph.D.
Member and External Examiner

Prof. Somboon Suksamran, Ph.D.
Member

Assoc. Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Prof. Tin Prachyapruit, Ph.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vannee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

June 6, 2019

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ และ ศาสตราจารย์ ดร. อนุก เหล่าธรรมทัศน์ ที่กรุณาให้ความรู้ทางด้านวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์และความรู้ด้านอื่นๆ ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรและในห้วงเวลาที่ทำคุษฎีนิพนธ์ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์ รวมถึงการให้กำลังใจและสร้างแรงบันดาลใจจนทำให้มีมุ่งมั่นและมุมานะที่จะศึกษาในหลักสูตรจนสำเร็จการศึกษา ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ดิน ปรัชญฤทธิ์ ที่ปรึกษาหลักในการทำคุษฎีนิพนธ์ ที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในการจัดทำคุษฎีนิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ของเนื้อหา ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จุมพล หนิมพานิช ที่ให้ความหวังดีและกำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเกี่ยวกับเอกสารการเรียนการสอน เอกสารเกี่ยวกับการลงทะเบียน การช่วยเหลือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระหว่างการศึกษา จนทำให้การดำเนินงานด้านธุรการสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณผู้บริหารหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคของจังหวัดร้อยเอ็ด นายกองค้ำการบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด นายกษมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ลงไปจัดเก็บข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการจัดทำคุษฎีนิพนธ์ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ในข้อมูลระดับต่างๆ และอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย อีกทั้งสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งในการทำคุษฎีนิพนธ์

ประโยชน์และคุณงามความดีของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแก่ บิดา มารดา คุณครูบาอาจารย์ ที่ได้สั่งสอนอบรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันตลอดผู้มีพระคุณทุกท่าน

สิริวุฒิ รัศมีฉาย

ผู้วิจัย

5608449 : สาขาวิชาเอก: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ค. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน, รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

สิทธิวิทย์ รัศมีฉาย : รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด (COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT IN ACCORDANCE WITH CIVIC ADMINISTRATION OF ROI-ET PROVINCE) อาจารย์
ที่ปรึกษา: ศ.ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ, 106 หน้า.

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งของคนและองค์กรในชุมชนที่จะบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งทางด้านการกำหนดทิศทาง การพัฒนาชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว และการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่พบว่าในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นรูปธรรมและการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการบริหารและการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่เน้นการจัดการตนเองของชุมชน เน้นให้เกิดประโยชน์สาธารณะ ชุมชนมีคุณธรรม และมีส่วนร่วมกันในการบริหารและการจัดการ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาสังคม ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในด้านองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและด้านงบประมาณแต่ยังขาดการบูรณาการการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมและความเป็นชุมชนของตนเอง แต่ชุมชนยังขาดองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวและทักษะการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ที่ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการบริหารและการจัดการแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

5608449 : MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D. (PUBLIC ADMINISTRATION)

KEYWORDS : COMMUNITY-BASED TOURISM, CIVIC PUBLIC ADMINISTRATION

SIRIWUDH RASSAMEECHAI : COMMUNITY – BASED TOURISM MANAGEMENT IN ACCORDANCE WITH CIVIC ADMINISTRATION OF ROI-ET PROVINCE. DISERTATION ADVISOR: PROF. TIN PRACHYAPRUIT, Ph.D., 106 p.

Community-Based Tourism is a tool to strengthen organizations in a community in managing natural and cultural resources with participation of people in the community in setting directions, development, and benefits from tourism. However, it is found that community-based tourism nowadays still lacks concrete community participation and work integration of relevant authorities. The objective of this research on “Community-Based Tourism Management in accordance with Civic Administration of Roi-Et Province” is to study community-based tourism in the contexts of administration and management, participation of community and community-based tourism as a mechanism in developing community in accordance with civic administration, emphasizing self management for public benefits, moral community and participation in administration and management. This research is qualitative with in-depth interviews with all stakeholders in public, private, community and civil society. The research results found that community-based tourism of Roi-Et province has been encouraged and supported by public and private agencies in terms of tourism knowledge and budgets but lacking integration of implementation among the agencies. The community has participated in administration and management of tourism destinations and is proud of their culture and community but lacking tourism knowledge and skills in strategic administration.

Student’s Signature Dissertation Advisor’s Signature

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูป	ซ
บทที่ 1	
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและแนวทางการศึกษา	1
1.1 สภาพอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย	1
1.2 การท่องเที่ยวทางเลือก : การท่องเที่ยวโดยชุมชน	2
1.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ปัญหาเชิงการบริหารและการจัดการ	11
1.4 กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย : การท่องเที่ยวโดยชุมชน	12
บทที่ 2	
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์ พลเมือง	16
2.1 แนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	16
2.1.1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	16
2.1.1.1 ที่มาของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย	16
2.1.1.2 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	20
2.1.1.3 หลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	22
2.1.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย	25
2.1.3 สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน	29
2.2 นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	31
2.2.1 นโยบายรัฐบาล	31
2.2.2 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.3 พัฒนาการการจัดทำแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	37
2.2.4 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ	41
2.2.4.1 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ	41
1) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. พ.ศ. 2555-2559	41
2) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. พ.ศ. 2560-2564	45
2.2.4.2 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	47
2.2.4.3 แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563	49
2.2.4.4 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด	52
2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	53
2.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางเมืองนิยม เมืองของไทย คือของบ้านเรา	55
2.5 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : บทบาทและหน้าที่ของภาคสังคมตามแนวคิดแปรถิ่นเปลี่ยนฐาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย	57
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	59
บทที่ 3 ศักยภาพและสถานการณ์ท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด	66
3.1 จังหวัดร้อยเอ็ด : สถานภาพและศักยภาพ	66
3.1.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดร้อยเอ็ด	66
3.2 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
ข้อค้นพบและแนวทางการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด	81
4.1 ศักยภาพและสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด	81
4.1.1 สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จังหวัดร้อยเอ็ด	81
4.1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด	82
4.2 รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด	90
4.2.1 แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนคู่กาสิงห์	91
4.2.2 แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจ้อก้อ	92
4.3 ข้อค้นพบแนวทางการบริหารและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด	94
4.3.1 นโยบายและแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด	95
4.3.2 การบริหารและการจัดการภาครัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด	96
4.3.3 กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด	96
4.3.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด	97
4.3.5 การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลไกการพัฒนาสังคม	98
บทที่ 5	
ผลสรุปรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด	99
5.1 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด	100
บรรณานุกรม	103
ประวัติผู้วิจัย	106

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	จำนวนผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว นักทัศนอาจร ที่มาท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ. 2554-2558)	10
1.2	จำนวนรายได้จากการท่องเที่ยว ของจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ. 2554-2558)	10
2.1	พัฒนาการต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย	26
2.2	แสดงการเปรียบเทียบนิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศในอาเซียน	30
3.1	เขตการปกครองและจำนวนประชากรของจังหวัดร้อยเอ็ด	69
4.1	แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด คัดเลือกและส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของจังหวัดร้อยเอ็ด	85

สารบัญรูป

รูปที่

3.1 แผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด

หน้า

70

บทที่ 1

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยและแนวทางการศึกษา

1.1 สภาพอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ สามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคการผลิตและบริการอื่นๆ ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันถูกยอมรับโดยทั่วกันว่าเป็นโอกาสที่สำคัญมากสำหรับการพัฒนาประเทศไปจนถึงท้องถิ่นต่างๆ ให้พลิกฟื้นจากปัญหาความยากจนสู่ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยจึงปรับเปลี่ยนแนวทางและกลยุทธ์ เพื่อฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยจึงทุ่มเทความสนใจและตั้งเป้าให้เป็นแนวทางหลักในการฟื้นฟูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยวทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-5564) คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ) การจัดตั้งเขตการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมาทำให้เกิดการตอบรับกระแสการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ละจังหวัด อำเภอ ตำบล และท้องถิ่นต่างๆ พากันเสนอบริการประมาณเพื่อ

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเองคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีและสร้างรายได้อย่างที่เข้าใจกัน แต่กว่าร้อยละ 80 ของโครงการที่เสนอเข้ามาของงบประมาณทางด้านการท่องเที่ยวต่างมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย พัฒนาอาคารวัตถุ โดยเข้าใจว่าจะเป็นการพัฒนาที่ถูกวิธี มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นแต่ขาดกำลังคนที่จะดำเนินการและขาดความเข้าใจถึงแก่นแท้ของการรองรับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งยังไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของนักท่องเที่ยวให้ชัดเจนทำให้เกิดสภาพปัญหาคุณภาพของนักท่องเที่ยว

ชุมชนท้องถิ่นถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ การให้ความรู้และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่สถานการณ์ที่ปรากฏพบว่าภาครัฐไม่ว่าจะเป็นกระทรวงต่างๆ หน่วยงานในท้องถิ่น และชุมชนทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการคิดแบบแยกส่วน แยกกันคิด แยกกันวางแผน แยกกันของงบประมาณ แยกกันจัดการ จะเห็นได้จากแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกทำลายลงไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจจากภาครัฐ ทำให้เกิดการพัฒนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อย่างไม่ทิศทาง ซึ่งถือว่ากลายเป็นการซ้ำเติมปัญหาเดิมๆ ที่มีอยู่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

ความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไทยในการที่จะแก้ไขปัญหาความไม่เป็นเอกภาพในการทำงานด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน และให้การพัฒนารท่องเที่ยวเป็นแบบยั่งยืนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมได้ปรากฏเด่นชัดมากขึ้น โดยการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งจะมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานและการจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยการเสริมสร้างการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับนโยบาย ให้ประสานงาน กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่หน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ขับเคลื่อนแผนการพัฒนาไปสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้ อีกทั้งจัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานในทุกระดับ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนารท่องเที่ยว และที่สำคัญกำหนดให้ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism – CBT) ให้เป็นไปตามหลักการโดยให้การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวทางเลือก : การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเด็นที่ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวและมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เกิดจากกระแสเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและกำหนดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี 2535-2540 ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในพื้นที่ของ โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียก การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว ซึ่งหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 หน่วยงานภาครัฐได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) และในปี 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) ต่อมาภายหลังปี 2545 การท่องเที่ยวของไทยได้ขยายตัวไปสู่ชนบท หลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในปี 2547 มีการใช้มาตรฐานโฮมสเตย์หรือเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” ในปัจจุบันหากให้ชุมชนนิยามตนเองว่าเรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนเองว่าชื่ออะไร พบว่ามี 4 ชื่อ ในกลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามามีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาไปถึงแนวคิดและรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว จะพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบอื่น กล่าวคือ จะมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเน้นไปในเรื่องการให้ความสำคัญกับธรรมชาติและมองชุมชนเป็นองค์ประกอบ มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่เน้นที่พักหรือบ้านเป็นศูนย์กลาง แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารและจัดการที่ชัดเจนในรูปแบบขององค์กรชุมชน เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง กำหนดให้ชุมชนกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว โดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีผลประโยชน์และรายได้ร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่

เกี่ยวข้องกับยูติธรรม เพื่อจัดความยากจน แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559)

กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการการท่องเที่ยว

อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชนในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอก ให้มองการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ดังนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550)

ด้านเศรษฐกิจ เกิดการลงทุนในการพัฒนาชุมชน สร้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน

ด้านการเมือง ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการและการจัดการ มีอำนาจต่อรองกับภายนอก ชุมชน มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

ด้านสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง แบ่งบทบาทการทำงานในชุมชน เกิดองค์กรชุมชนในการจัดการ

ด้านวัฒนธรรม เคารพวัฒนธรรมที่แตกต่าง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เติบโตจากรากฐานวัฒนธรรมของตนเอง

ด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ มีการจัดการของเสีย สร้างสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชนที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งทางด้านการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการ

สร้างจิตสำนึกท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร ในขณะที่เดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง แต่เป็นการเปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างระบบเศรษฐกิจไทยแบบ “หลั่นล้าไอโคโนมิ” ของ ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ โดยการนำจุดแข็งของไทยที่ประชาชนส่วนมากมีนิสัยรักสนุก ชอบการละเล่น มีความน่ารัก มีเสน่ห์ ใจกว้าง ชอบการบริการหรือดูแลผู้มาเยือนให้มาเป็นจุดเริ่มต้นในการให้บริการท่องเที่ยว รวมถึงไปถึงเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพ โดยมุ่งเน้นไปที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีความเจริญและรุ่งเรืองที่ยั่งยืน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560)

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วมีความจำเป็นอย่างยี่งที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน เพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีการสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่อง ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงไม่ได้คาดหวังว่าชุมชนจะได้อะไรจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการสร้างคำถามใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร”

หากจะมองถึงหลักการดำเนินงานที่เป็นบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” มีหลักการที่สำคัญที่ชุมชนต้องคำนึงและยึดเป็นหลักปฏิบัติ ดังนี้ (กฤษฎาพร การท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559, น. 13)

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ได้มีการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน และร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเป็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วมกัน ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้กลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการ

ด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้อง เหมาะสม และมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย

8) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชนและชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ

นอกจากนี้ หากจากมองบริบทของการท่องเที่ยวจากต้นทางคือนักท่องเที่ยวและปลายทางคือแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็มีส่วนเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มต่างๆ อย่างน้อย 5 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวในประเทศ บริษัทนำเที่ยวในประเทศ มัคคุเทศก์นำเที่ยว และชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีองค์กรหรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในด้านการให้ความรู้ด้านการบริหารและการจัดการ การส่งเสริมทางการตลาด การพัฒนาบุคลากรด้านบุคคลทางการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานเหล่านี้จะมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นด้วยกระแสการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวใส่ใจจะเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน ถูกใช้เป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยน ตลอดจนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นแลกเปลี่ยนกับผู้มาเยือนชุมชน จากความนิยมของนักท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชนที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนที่พัฒนาชุมชนของตนเองทำให้ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้นมากมาย จากข้อมูลของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่ได้จัดทำข้อมูลรายชื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทั่วประเทศที่ขอรับเงินอุดหนุนจากกรมการท่องเที่ยว ในปีงบประมาณ 2557-2560 มีจำนวนทั้งสิ้น 290 เครือข่าย ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะมีสมาชิกที่มีสถานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนแยกออกไปอีก ในจำนวน 290 เครือข่าย จะครอบคลุมไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย ดังนี้ ภาคกลาง จำนวน 83 เครือข่าย ภาคเหนือ จำนวน 64 เครือข่าย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 66 เครือข่าย และภาคใต้ 77 เครือข่าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าหากจะพิจารณาจากลักษณะของภูมิภาคที่มีการเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จะพบว่าประเทศไทยมีความหลากหลายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

จากแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตในทิศทางบวก นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับการเดินทางไปสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันภาครัฐก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น จากการประกาศให้ท่องเที่ยววิถีไทยเป็นวาระแห่งชาติถึงสิ้นปี พ.ศ. 2559 และประเด็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับ 2 ใน 4 ยุทธศาสตร์ 20 ปี ของไทย คือ หลักธรรมาภิบาล และหลักการสร้างนวัตกรรมของคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติ ซึ่งใช้กลไกขับเคลื่อนนโยบายประชารัฐ แต่เมื่อพิจารณาในเชิงลึกพบว่าประเทศไทยยังไม่มีมีการบูรณาการการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้ารับและลงไปส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา บางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนในภารกิจและการทำงาน งบประมาณกระจุกไม่กระจาย บุคลากรขาดความต่อเนื่องในการทำงาน ความพยายามของหน่วยงานต่างๆ ที่จัดทำแผนยุทธศาสตร์ก็ยังไม่มีความชัดเจนพอที่จะมองเห็นภาพการบูรณาการการทำงานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ก้าวไปสู่ความยั่งยืน

ผลจากการพัฒนาและการเติบโตของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างก้าวกระโดด และกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ได้ส่งผลต่อการที่จะเข้าไปแทรกแซง

และพยายามพัฒนาภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีขนาดเล็กไปสู่ภาพขนาดใหญ่โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมของชุมชน และความยั่งยืนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวจนก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างต่อเนื่องจนบางครั้งชุมชนต้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยลำพัง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการทบทวนบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทให้กับชุมชนขณะที่ชุมชนยังขาดความพร้อม และการคิดแบบแยกส่วนเพื่อเน้นผลตอบแทนหรือรายได้ที่เกิดขึ้น โดยปราศจากการพิจารณาถึงความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวกับมิติในด้านอื่นๆ

สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจเดินทางไปสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน สร้างประสบการณ์แปลกใหม่ให้กับชีวิตมากขึ้น เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ จำนวน 57 ชุมชน จากบทความการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ พงณา สวนศรี ที่ได้พิมพ์ในรายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7 เดือนมกราคม – มีนาคม 2560 ได้สำรวจจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยวปี 2557 ที่ไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 แห่ง ได้แก่ ชุมชนโฮมสเตย์บ้านไทย จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนผานาคาโฮมสเตย์ จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนบ้านภู จังหวัดมุกดาหาร ชุมชนกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด และชุมชนชะชอม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีนักท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้น 34,799 คน และมีรายได้จากนักท่องเที่ยวจำนวน 2,045,755 บาท และมีแนวโน้มที่จะเติบโตต่อไป เนื่องจากรัฐบาลมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นวาระแห่งชาติจึงมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาประสบการณ์ ต้องการพบเห็นความดั้งเดิม ต้องการเรียนรู้ ต้องการแบ่งปันสิ่งดีๆ ให้กับสังคม

จากเหตุผลข้างต้นที่ได้กล่าวถึงแนวโน้มการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และในอนาคตมีแนวโน้มจะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวในตัวเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการบูรณาการในด้านการบริหารและการจัดการบน

พื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเริ่มจากการระดมความคิดที่จะทำจากภายในของชุมชน ไปสู่การร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และเกิดจากความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชน โดยคำนึงถึงให้ชุมชนภูมิใจในความสามารถสร้างความภาคภูมิใจของท้องถิ่น”

ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงศักยภาพและแนวทางการพัฒนาของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจของจังหวัดให้เพิ่มสูง จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจังหวัด เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่ครบถ้วนทั้งทางด้านการเดินทางและสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณสถาน/โบราณวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม/ประเพณี แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีเทศกาลต่างๆ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจมาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น กู่พระโกนา ปรากฏ์กู่ หรือปราสาทหนองกู่ กู่กาสิงห์ บ้านห้วยหลิม บึงปลาญชัย สิมวัดไตรภูมิคณาจารย์ ทุ่งกุลาร้องไห้ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ บึงเกลือ หรือทะเลอีสาน

นอกจากนี้จังหวัดร้อยเอ็ดมีสินค้าของที่ระลึกที่หลากหลายและเป็นสินค้าที่ผลิตจากวัตถุดิบของจังหวัด เช่น ข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลาร้องไห้ ผ้าไหมที่มีคุณภาพดีจากบ้านห้วยหลิม อาหารท้องถิ่นที่มีรสชาติอร่อย ที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อไปใช้งานหรือไปเป็นของฝากได้

จากศักยภาพทางด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รองรับนักท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว นักทัศนจร ที่มาท่องเที่ยวจังหวัร้อยเอ็ด
(พ.ศ. 2554 – 2558)

ประเภทนักท่องเที่ยว	ปี (พ.ศ.)				
	2554	2555	2556	2557	2558
ผู้มาเยือน	676,240	633,231	694,851	708,256	728,482
- ชาวไทย	671,858	628,788	689,841	703,232	723,352
- ชาวต่างประเทศ	4,382	4,443	5,010	5,023	5,130
นักท่องเที่ยว	415,410	386,071	420,635	425,603	436,389
- ชาวไทย	412,915	383,978	418,270	423,248	433,982
- ชาวต่างประเทศ	2,195	2,093	2,365	2,355	2,407
นักทัศนจร	261,130	247,160	274,216	282,652	292,093
- ชาวไทย	258,943	244,810	271,571	279,984	289,370
- ชาวต่างประเทศ	2,187	2,350	2,654	2,668	2,723

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560

จากตารางข้างต้นพบว่าตั้งแต่ปี 2555 เป็นต้นมาจำนวนของผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว นักทัศนจร ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งทำให้มีการใช้จ่ายเงินสำหรับการเดินทาง การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การซื้อของที่ระลึก ของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามมาเช่นกันส่งผลทำให้มีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ดเพ่งสูงขึ้นด้วย

ตารางที่ 1.2 จำนวนรายได้จากการท่องเที่ยว ของจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ. 2554 – 2558)

ประเภทนักท่องเที่ยว	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)				
	2554	2555	2556	2557	2558
รายได้จากนักท่องเที่ยว	896	817	917	943	1,010
- ชาวไทย	889	810	909	934	1,001
- ชาวต่างประเทศ	7	7	8	9	9

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560

นอกจากจังหวัดร้อยเอ็ดจะมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดและเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นและสร้างรายได้ต่อระบบเศรษฐกิจของจังหวัดแล้ว โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นทุกปีและมีแนวโน้มจะสูงขึ้นต่อไปเรื่อยๆ เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายจากการเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาทั้งจากองค์ภาครัฐและภาคเอกชนให้มีจำนวนที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีคุณภาพที่ทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ

จังหวัดร้อยเอ็ดมีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวก มีใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลักและมีถนนทางหลวงแผ่นดินที่ใช้ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงทั้งสิ้นถึง 12 เส้นทาง การคมนาคมทางอากาศมีท่าอากาศยาน 1 แห่ง คือ ท่าอากาศยานร้อยเอ็ด ปัจจุบันมีเที่ยวบินระหว่าง กรุงเทพฯ ดอนเมือง – ร้อยเอ็ด โดยมีสายการบินให้บริการ 2 สายการบิน และได้รับการประเมินว่าเป็นท่าอากาศยานที่เติบโตมากที่สุดเป็นอันดับ 3 ของประเทศไทย เนื่องจากในปี 2558 มีประชาชนใช้บริการโดยสารเครื่องบิน จำนวน 284,667 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2557 ที่มีประชาชนมาใช้บริการโดยสารเครื่องบิน จำนวน 69,932 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 107.1 และในอนาคตอันใกล้จังหวัดร้อยเอ็ดจะมีเส้นทางรถโดยสารทางรถไฟ ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าและโอกาสที่ดีในการส่งเสริมและพัฒนาจังหวัดให้มีระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากกว่าในปัจจุบัน เส้นทางรถไฟที่จะผ่านจังหวัดร้อยเอ็ดอยู่ในขั้นตอนการศึกษาความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจและวิศวกรรมของโครงการก่อสร้างขยายเครือข่ายเส้นทางรถไฟที่จะเชื่อมโยงกับจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเส้นทางจะตัดผ่านอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และชุมชนต่างๆ ของจังหวัด ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพการสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน รองรับบริการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ขยายโอกาสของการขนส่งสินค้าทางเกษตรไปยังภูมิภาคอื่นๆ และที่สำคัญเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดให้มากยิ่งขึ้น

ด้านที่พักแรมในปี 2557 มีจำนวนห้อง 1,466 ห้อง มีผู้เข้าพักแรม 298,131 และในปี 2558 มีจำนวนห้อง 1,521 มีผู้เข้าพักแรม 309,801 ซึ่งมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนี้ ที่พักแรมประเภทเกสต์เฮาส์เป็นที่พักแรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวสูงมาก เนื่องจากมีราคาเข้าพักไม่สูง เมื่อเทียบกับโรงแรม ส่งผลให้มีการสร้างที่พักแรมประเภทเกสต์เฮาส์เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก

นอกจากนี้จังหวัดร้อยเอ็ดมีร้านอาหารที่กระจายอยู่ทั้งในเขตเมือง และตามท้องที่ต่างๆ ตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ จำนวนมาก ซึ่งเป็นร้านอาหารที่เน้นอาหารท้องถิ่นหรืออาหารพื้นเมือง

ได้แก่ ประเภทส้มตำ ไก่ย่าง ลาบ น้ำตก ที่มีรสชาติอันโดดเด่นของทางภาคอีสาน รวมถึงร้านอาหารทั่วไปที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกรับประทานได้ตามความต้องการ ที่มีความหลากหลายทั้งอาหารประเภทท้องถิ่น และอาหารทั่วไปที่นักท่องเที่ยวสามารถรับประทานได้ตามความต้องการ การท่องเที่ยว

1.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ปัญหาเชิงการบริหารและการจัดการ

ผลจากการศึกษาทั้งที่เป็นงานวิจัยและบทความทางวิชาการ หรือการรับรู้ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยในทุกภูมิภาคยังมีปัญหาและความท้าทายในเรื่องความยั่งยืนที่เป็นผลจากการบริหารและการจัดการอย่างเป็นระบบจนส่งผลกระทบต่อปัจจัยทั้ง 5 ด้านที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวและสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวไทย แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) จึงให้ความสำคัญกับการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การอนุรักษ์รักษาแหล่งท่องเที่ยว การให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลนักท่องเที่ยวและดูแลด้านความปลอดภัย รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และในสาระสำคัญของแผนดังกล่าว คือ การกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ใหม่โดยให้ประชาชนในพื้นที่และท้องถิ่นมีส่วนร่วม

การให้ความรู้และความเข้าใจให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ โดยการมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ชุมชนต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งทางด้านองค์ความรู้เชิงวิชาการและแนวทางการปฏิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความรู้และความเข้าใจกับประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการให้มากขึ้น ซึ่งในอนาคตการมีส่วนร่วมของชุมชนและคนในท้องถิ่นจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนและพัฒนาการท่องเที่ยวไทย

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดพบปัญหาการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มาจากการบริหารและการจัดการเชิงระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันของหน่วยงาน รวมถึงปัญหาการบริหารงานพื้นที่ที่ทับซ้อนทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในการที่จะเข้าไปดูแลและรับผิดชอบพื้นที่การประสานงานกับชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่ยังขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึง

แนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาคเอกชนส่งผลให้เกิดแนวทางการบริหารและการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนเกิดความไม่มั่นใจและไม่ไว้วางใจการดำเนินงานของหน่วยงานที่เข้าไปทำหน้าที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน

1.4 กรอบแนวคิดการศึกษาศึกษาวิจัย : การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและประเด็นที่จะศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาให้ตอบคำถามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ดังนี้

1) การศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการ โดยชุมชน โดยการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เน้นการจัดการการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ โดยการเชื่อมโยงกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง ดำเนินถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต

3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ให้เห็นถึงบทบาทของทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น เป็นการชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นถึงศักยภาพทางด้านพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว ของ “จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำกรอบและแนวทางการศึกษาที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ประเด็น มาทำการศึกษา โดยใช้พื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นขอบเขต

การศึกษา และกำหนดให้ประชาชนและชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย เพื่อตอบสนองมติฐานที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น แนวทางในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยกำหนดวิธีการศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

แนวทางที่หนึ่ง การศึกษาเบื้องต้นจะทำการศึกษาทบทวนเอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ แนวคิดและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาแผนพัฒนาและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปรียบเทียบกรณีการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จและล้มเหลวโดยกำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับประเด็นการศึกษา

แนวทางที่สอง ถอดบทเรียนความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองและทฤษฎีเมืองนิยม ที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จากนั้นนำผลการถอดบทเรียนไปเปรียบเทียบและวิเคราะห์ห้กับการบริหารและการจัดการแบบเดิม

แนวทางที่สาม นำบทสรุปจากการศึกษาทั้งสองแนวทางมาสร้างเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดตามแนวคิดและทฤษฎีทั้งสอง เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาตามกรอบแนวคิดเพื่อค้นหาคำตอบที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้โดยกำหนดแนวทางการศึกษาไว้สามแนวทางที่กล่าวมาแล้ว แนวทางที่จะได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับมาสังเคราะห์และวิเคราะห์เพื่อให้มีเนื้อหาสำหรับนำไปเป็นผลสรุปการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ที่มาจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร เป็นหลัก

การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In – Depth Interview) จะทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งผู้ที่กำหนดนโยบายในระดับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ผู้มีส่วนช่วยส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ข้าราชการระดับกำหนดนโยบายและระดับนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งในส่วนของข้าราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจะสัมภาษณ์หัวหน้าส่วนราชการที่มีบทบาทและภารกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน สัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด ระดับเทศบาลเมือง และระดับเทศบาลตำบลในพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มนี้จะเป็นในส่วนของการส่งเสริมและสนับสนุนในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของหน่วยงาน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักธุรกิจ ผู้นำเศรษฐกิจ ที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลในมุมมองของภาคธุรกิจที่จะได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชาชนในชุมชน ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัย จะทำการสัมภาษณ์ผู้นำหรือแกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนในชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลถึงการบริหารและการจัดการตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จนถึงรูปแบบการบริหารและการจัดการในปัจจุบัน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มคณะและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบหรือปัจจัยในด้านใดถึงจะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและด้านลบหลังจากที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รูปแบบการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎี 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง และทฤษฎีเมืองนิคม มาใช้ในการอธิบายและเป็นกรอบในการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดที่จะให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีรูปแบบการบริหารและการจัดการที่มีความยั่งยืน ชุมชนจัดการตนเองได้ ใช้ประโยชน์จากสาธารณะร่วมกันเพื่อความมั่นคงของชีวิต มีความรับผิดชอบต่อชุมชนตนเองแบบพลเมืองที่ดี โดยมองว่าชุมชนเป็นส่วนรวมที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและการตัดสินใจในการบริหารและการจัดการในทุกเรื่อง บนพื้นฐานของการตัดสินใจตามแนวทางประชาธิปไตยโดยชุมชน โดยการสร้างรูปแบบของตนเอง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืนต้องให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นตนเอง มีค่านิยมที่รัก เชิดชู ชื่นชม และหวงแหนชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง นำจุดแข็งของชุมชนมาสร้างเป็นโอกาสในการพัฒนาพื้นที่และคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคม

บทที่ 2

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

การศึกษาในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาวิเคราะห์ การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง แนวคิดทฤษฎีเมืองนิยม รวมถึง การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการที่จะเป็นพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบทต่อไป

นอกจากนี้ในบทนี้จะชี้ให้เห็นภาพรวมความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐได้กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ไว้เป็นกรอบในการบริหารงาน รวมถึงการเชื่อมโยงของทฤษฎีที่จะใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้กับหลักการและแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์สำหรับไปสร้างรูปแบบการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน โดยการนำผลการศึกษาวิจัยค้นคว้าที่ผ่านมาประกอบการศึกษาด้วย

2.1 แนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.1.1 ที่มาของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในบทนำถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย เพราะนอกจากจะสร้างรายได้จำนวนมหาศาลให้กับประเทศแล้ว ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องอีกมากมาย อาทิ โรงแรมและที่พัก ภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก การคมนาคมและขนส่ง ซึ่งส่งผลที่ก่อให้เกิดการลงทุน การจ้างงาน และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจำนวนมาก รวมทั้งสร้างกระแสเงินทุนหมุนเวียนภายในประเทศจากการท่องเที่ยวของคนไทยด้วยกันเอง

ในปี 2559 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศถึงร้อยละ 17.70 (GDP ปี 2559 เท่ากับ 14,360,627 ล้านบาท) โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 32.59 ล้านคน และสร้างรายได้ให้กับประเทศกว่า 2.51 ล้านล้านบาท แม้ในช่วงที่เกิดวิกฤติภัยเศรษฐกิจหรือในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังคงขยายตัวเป็นอย่างดี โดยสังเกตได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2554 ที่มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 776,022 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 1,641,268 ล้านบาท ในปี 2559 หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 111.50 (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน [อพท], 2560) แต่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นผลกระทบที่ตามมาคือ สภาพสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยเริ่มจะเสื่อมถอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่งเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในการพัฒนาในฝั่งของอุปสงค์ (Demand) เพียงด้านเดียว ในขณะที่ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอุปทาน (Supply) ถูกทะเลาะมาโดยตลอด ทำให้เกิดความเสียหายในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

บทเรียนในอดีต พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมหาศาลนั้นตกอยู่กับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนในการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ทั้งที่การท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน แต่ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์โดยตรง และกลับต้องแบกรับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลกมีผลผลักดันให้รัฐบาลไทยได้พิจารณาถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะจากการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ

- 1) กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายรวมถึง การอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก
- 2) กระแสของการตลาดการท่องเที่ยว จากงานวิจัยทั้งในระดับชาติและสากลแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่ต้องการศึกษาเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ตรงได้ลงมือปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากและเป็นประเด็นหลักของสังคมโลกในขณะนี้
- 3) กระแสการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่น

กระแสเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและกำเนิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี 2535-2540 ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ชื่อที่เรียกการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว เป็นต้น ซึ่งหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 หน่วยงานภาครัฐได้ใช้การท่องเที่ยวท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) และในปี 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) จากนั้นภายหลังจากปี 2545 การท่องเที่ยวได้ขยายตัวไปสู่ชนบทหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในปี 2547 มีการใช้มาตรฐาน “โฮมสเตย์” หรือมีชื่อที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550) ซึ่งในปัจจุบันหากให้ชุมชนนิยามตนเองว่าให้เรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนเองว่าอย่างไร พบว่ามีชื่อเรียก 4 ชื่อ ด้วยกันในกลุ่มชนบทที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากจะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนและสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า “ชุมชนจะได้รับประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว, 2559, น. 8)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม 3 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวควรก่อให้เกิดการเกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งควบคุมและจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2) มิตিদ้านสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวควรส่งเสริมและสร้างโอกาส แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนต่างวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ตลอดจนการให้ความสำคัญ ต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมใกล้ชิดกับประชาชนชนทุกระดับชั้น

3) มิตিদ้านเศรษฐกิจ รายได้จากการท่องเที่ยวควรมีการกระจายรายได้สู่ชุมชน ท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ตลอดจนสร้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในพื้นที่ แต่ ต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

หากมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการบริหารและการจัดการที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว จัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยมี กระบวนการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมที่ดีเพื่อนำเสนอเรื่องราว จุดเด่นและเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 3 มิติ ความสำคัญของการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชนและชุมชนเป็นอีกปัจจัยที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ ที่จะทำให้ ชุมชนและท้องถิ่น ได้รับความสนใจมากขึ้น แม้ที่ผ่านมาการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวของไทยทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชนจะเกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนและ ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภาครัฐมีความพยายามที่จะกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการดำเนินการ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุล มากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนได้มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ด้านการ จัดการการท่องเที่ยวจากหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบัน กระบวนการของการจัดการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย พันธมิตร เพื่อให้ความช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งกันและกัน โดยได้รับความสนับสนุนจากหน่วยงานวิชาการทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในองค์ความรู้ด้านการ ท่องเที่ยวและการบริการและการจัดการ

จากแนวคิดที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนามิติด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการของการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนที่ต้องพัฒนาอย่างควบคู่และสมดุลกัน ไม่มีมิติใดมิติหนึ่งมากจนเกินไป เช่น ไม่ส่งเสริม การท่องเที่ยวเพื่อมุ่งเน้นแต่รายได้หรือเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงความสามารถในการ รองรับของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่กำลังใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย แต่เพื่อให้ เห็นว่าการขับเคลื่อนงานทั้งสามด้าน ชุมชนมีส่วนร่วมและบทบาทในการบริหารและการจัดการ จึงควร

ให้ความสำคัญด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ ทั้งนี้ หมายรวมถึงให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีสถานภาพและองค์กรรองรับในรูปแบบต่างๆ

2.1.1.2 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ยุทธศาสตร์สร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการธุรกิจท่องเที่ยวให้เติบโตและสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องของความร่วมมือระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งสองฝ่ายเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นเรื่องของหน้าที่ชุมชนและบุคคลภายนอกให้การสนับสนุนธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็ก และส่งเสริมโครงการชุมชนที่มีเป้าหมายหลักเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโดยรวม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) มีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยการผนวกการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้มาเยือน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว, 2550)

World Tourism Organization (2550 อ้างถึงใน, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ได้อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมุมมองที่กว้างว่าเป็นการท่องเที่ยวที่นำซึ่งทั้งผลประโยชน์และปัญหาต่างๆ ให้แก่ชุมชน ซึ่งถ้ามีการวางแผนพัฒนาการจัดการที่ดีแล้วการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดอาชีพในชุมชน สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิดการประกอบธุรกิจซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจะดีขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะงานหัตถกรรมและวัฒนธรรม ประเพณีช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา

ซึ่งสอดคล้อง World Bank (2559) ที่ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์และรายได้ อย่างยุติธรรมจากการท่องเที่ยวกำจัดความยากจนและไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนและเกิดการรักษาและพัฒนาสมบัติของชุมชน

2.1.1.3 หลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ดังนั้น หลักการที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเป็นการวางกรอบและแนวทางในการสร้างจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีดังนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว, 2559)

1) ชุมชนเป็นเจ้าของ ความเป็นเจ้าของจะทำให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และมีความมั่นใจในการเข้าไปบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนและนำประโยชน์สู่ชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นของทุกคนในชุมชน การนำเอามาพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการและร่วมประเมินผล เป็นกระบวนการในการสร้างการรับรู้และความรับผิดชอบร่วมกันในการทำงานและยังเป็นกระบวนการในการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวอีกด้วย

3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวจะต้องส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ผ่านมิติด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในอาชีพ และวิถีการดำรงชีวิต เมื่อคนท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจจะทำให้เกิดความมั่นใจในการนำเสนอ ติดต่อสื่อสาร และรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองไม่ได้ด้อยพัฒนาแต่มีคุณค่าในมิติที่แตกต่างกัน

4) ยกระดับคุณภาพชีวิต การท่องเที่ยวที่ดีต้องให้ประโยชน์กับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยไม่ได้มุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว อาจจะเป็นด้านสุขอนามัยที่ชุมชนร่วมกันปรับปรุงบ้านพัก ห้องสุขา หรืออาหาร เพื่อรองรับการท่องเที่ยว แต่ชุมชนก็ได้ประโยชน์จากการจัดการนั้นด้วย หรือด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการปรับปรุง ก็จะเกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชนไม่ใช่เฉพาะนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียว

5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยผลิตที่สำคัญของชุมชน และยังเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว การวางแผนและการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

6) เอกลักษณ์ อัครลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมเป็นวิถีและความเป็นตัวตนของคนในชุมชน การท่องเที่ยวควรมาเสริมพลังทางวัฒนธรรม ช่วยฟื้นฟู สืบสาน เพื่อสร้างสภาพภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน

7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การท่องเที่ยวที่ดีควรให้เจ้าของบ้านกับผู้มาเยือนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวได้ลงมือทำในกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตหรือฐานการเรียนรู้

8) เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การท่องเที่ยวเป็นการปะทะทางด้านวัฒนธรรมระหว่างคนที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง การท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างความอ่อนน้อมถ่อมตนในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และไม่เกิดการเหยียดหยามหรือดูถูกซึ่งกันและกัน

9) การจัดสรรผลประโยชน์ รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวควรจัดระบบให้มีการกระจายสู่สมาชิกในชุมชนและมีการกำหนดราคาค่าบริการอย่างเป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่นตลอดจนคุ้มค่ากับราคาที่พักท่องเที่ยวจ่าย

10) การคืนกำไรสู่สังคม/ชุมชน สมาชิกผู้ให้บริการท่องเที่ยวจะต้องจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เพื่อนำรายได้ดังกล่าวไปจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนซึ่งจะสามารถคนในชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นจากกองทุนหรือการช่วยเหลือของหน่วยงานอื่นเนื่องมาจากการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในหลักการดังกล่าวข้างต้นหากชุมชนต้องการที่จะนำไปปฏิบัติหรือดำเนินการ จำเป็นต้องมีความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงต้องณรงค์ให้คนในชุมชนให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญและการเป็นนักท่องเที่ยวแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้บริการการท่องเที่ยวที่บริหารโดยกลุ่มท่องเที่ยวหรือชมรมการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานศิลปและวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

ในแต่ละชุมชนที่จะนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาช่วยในการพัฒนาจำเป็นต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะนำมาจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยวด้วย

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อธิบายว่าองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้านด้วยกัน คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ 4) การเรียนรู้ โดยแต่ละองค์ประกอบมีดังนี้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3) ด้านการจัดการมีกฎ กติกา ในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4) การเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวจะเห็นว่า เป็นเสมือนต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคมที่ชุมชนมีอยู่บ้างแล้ว แต่ต้องการกระบวนการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ การเตรียมความพร้อมชุมชน และวางรูปแบบการบริหารและการจัดการให้เกิดความยั่งยืนและเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยแท้จริง ซึ่งหากจะมองโดยสรุปแล้วพบว่าต้นทุนที่สำคัญที่สุดคือ ข้อ 1 และ ข้อ 2 คือต้นทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ส่วนต้นทุนที่ 3 และ 4 นั้นสามารถที่จะสร้างขึ้นภายหลังได้

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยเห็นว่าในส่วนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) และการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เมื่อพิจารณาถึงการให้ความหมาย องค์ประกอบ และหลักการ อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นมีความเหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ ในด้านความเหมือนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่จำเพาะเจาะจงด้วยเอกลักษณ์และ

อัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่นิยมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับชุมชนท้องถิ่น การเปิดรับประสบการณ์ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชนโดยไม่มี การปรุงแต่ง นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการลงมือทำกิจกรรม ส่วนในด้านความแตกต่าง การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะบริหารและจัดการเองโดยชุมชน แต่การท่องเที่ยวรูปแบบอื่นจะอาศัย องค์ประกอบของชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นฐานสำคัญแล้วจะเป็นผู้ประกอบการหรือหน่วยงานภาครัฐ เข้าไปบริหารและจัดการให้เกิดการท่องเที่ยว

2.1.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาจากแนวคิดมาจากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จากแนวคิดและกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกว่า 20 ปี ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย รวมถึงนโยบายและสถานการณ์ต่างๆ ล้วนมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาครัฐที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเป็นเครื่องมือในการการพัฒนาชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ศิลปะและวัฒนธรรม โดยกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงจัดตั้งหน่วยงานที่เข้ามาทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ให้มีภารกิจในการประสานงานการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ นอกจากนี้ สำนักงานส่งเสริมการวิจย (สกว.) ร่วมมือกับโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) มีภารกิจเพื่อทำงานด้านกรวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ได้ทำการสำรวจชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีการจัดการ โดยกลุ่มชุมชนทั่วประเทศเมื่อต้นปี 2560 พบว่า มีชุมชนจำนวน 264 ชุมชน แยกออกเป็นภาคเหนือ 82 ชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 57 ชุมชน ภาคกลาง 62 ชุมชน และภาคใต้ 63 ชุมชน มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวประเทศที่เดินทางไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 101,936 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยว 32,309,392 ล้านบาท และมีแนวโน้มว่านักท่องเที่ยวจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ซึ่งผลการศึกษาของ Centre for the Promotion of Imports from developing countries – CBI ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ที่มีหน้าที่ส่งเสริมการส่งออกในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งทำการวิจัยตลาดในยุโรปเพื่อช่วยผู้ประกอบการรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนา ระบุว่า กิจกรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวจากประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส สเปน เนเธอร์แลนด์ และสหราชอาณาจักร

ตารางที่ 2.1 พัฒนาการต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

ปี	เหตุการณ์และพัฒนากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พ.ศ. 2535	- การประชุม “Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในหัวข้อ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน”
พ.ศ. 2538-2539	- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดตั้งคณะกรรมการ Ecotourism - กำหนดให้มีแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติขึ้น - การมีส่วนร่วมของชุมชนในส่วหนึ่งในคำนิยามและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
พ.ศ. 2541	- ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตด้านเศรษฐกิจ ทำให้รัฐใช้การท่องเที่ยวนเป็นเครื่องมือในการกู้วิกฤติเศรษฐกิจชาติ ภายใต้ชื่อ “Amazing Thailand” - ชูคความรู้อเรื่องการเตรียมความพร้อมชุมชน CBT จากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST)
พ.ศ. 2545-2546	- มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - มีการจัดตั้ง องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยมีภารกิจในการประสานการบริหารและจัดการ การท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขยายผลองค์ความรู้ CBT ด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตารางที่ 2.1 พัฒนาการต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย (ต่อ)

ปี	เหตุการณ์และพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พ.ศ. 2549	<ul style="list-style-type: none"> - สกว. ร่วมมือกับ REST จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ทำงานและวิจัยเรื่อง CBT - ผู้นำชุมชน CBT ทั่วประเทศ จำนวน 30 คน เข้ารับการฝึกอบรมและดูงานที่ประเทศลาว และร่วมขับเคลื่อนเพื่อผลักดันให้ CBT เป็นที่ยอมรับในทุกระดับ
พ.ศ. 2550	<ul style="list-style-type: none"> - การประกาศรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Award) ประเภทชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวเพื่อเฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 (จากนั้นชุมชนก็เข้าร่วมการประกวดรางวัล ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2560) - ส่งเสริมกิจกรรมไทยเที่ยวไทย - ชุมชน 62 แห่งทั่วประเทศได้รับรางวัล
พ.ศ. 2552-2553	<ul style="list-style-type: none"> - The Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships (CSR-MAP) for Thai Sustainable Tourism Supply Chains project โดยความร่วมมือระหว่าง CBT-I , TEATA , ECEAT และมูลนิธิไบโม่เจียว ได้นำแนวทางเกณฑ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของโลกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - ททท. มิน โยบาย 7 Green - ยกร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ประกอบการ
พ.ศ. 2554	<ul style="list-style-type: none"> - อพท. ได้ตั้งสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น - อพท. มีการทำงานเพื่อการรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 13 แห่งในพื้นที่พิเศษ โดยใช้เกณฑ์ที่มาจาก CSR-MAP เป็นแนวทางโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการรับรองแหล่งจากหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชนนักวิชาการ และชุมชนผู้มีประสบการณ์

ตารางที่ 2.1 พัฒนาการต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย (ต่อ)

ปี	เหตุการณ์และพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พ.ศ. 2555	<ul style="list-style-type: none"> - มีการวิจัยเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย และสถานการณ์ CBT ในประชาคมอาเซียน โดย CBT-I โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยพุ่งเป้าจาก วช. และ สกว. - เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนและสร้างการรับรู้แนวทางการพัฒนา CBT ที่อ้างอิงมาตรฐานสากลในระดับประเทศและภูมิภาคอาเซียน - ชุมชน CBT มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดและระดับภาคชัดเจนขึ้น เช่น แม่ฮ่องสอน ชุมพร และเครือข่ายระดับภาคมีการจดทะเบียนเป็นสมาคมการท่องเที่ยว โดยชุมชนภาคเหนือ และภาคใต้ เป็นต้น
พ.ศ. 2558	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทย รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริม เพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ประเทศไทยในมุมมองใหม่ เน้นคุณค่าที่นักท่องเที่ยว จะได้รับจากการมาเที่ยวเมืองไทย - เริ่มมีการตลาดที่สนับสนุน CBT หลากหลายช่องทาง อาทิ การทำงานของ Local A Like ที่ทำให้ CBT เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ในการสร้าง Market Place องค์กร Creative Move ที่ส่งเสริมให้มีการทำ Content เพื่อสื่อเรื่องราวดี ๆ ในชุมชน - การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความสนใจ เกิดการกระแสดการท่องเที่ยวชุมชนทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ - องค์กรความรู้หลาย ๆ เรื่องมีการสรุปบทเรียน อาทิ เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างแบรนด์ของชุมชน และชุมชนต้นแบบที่ขับเคลื่อน โดย อพท.

ตารางที่ 2.1 พัฒนาการต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย (ต่อ)

ปี	เหตุการณ์และพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พ.ศ. 2559 - 2560	<ul style="list-style-type: none"> - แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (2559-2563) - เปิดประชาคมอาเซียน - ปีสากลของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อการพัฒนา - ประเทศไทย 4.0 - การท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเดินด้วยกันอย่างไรเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ที่มา : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560, น. 55.

2.1.3 สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ รัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนต่างให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงกับภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภายในประเทศและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบด้านลบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ชุมชน และวัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ล้วนกระตุ้นให้ทุกประเทศหันกลับมาทบทวนและค้นหารูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการลดผลกระทบด้านลบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับธุรกิจการท่องเที่ยวของตน ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีบทบาทมากขึ้นในกลุ่มประเทศอาเซียน

ในโอกาสที่ประชาคมอาเซียนจะก่อตั้งครบ 50 ปีใน พ.ศ. 2560 จึงจะกำหนดให้มีการมอบรางวัล ASEAN Community Based Tourism Standard Award (2017-2019) เพื่อให้เห็นว่า ประชาคมอาเซียนเห็นความสำคัญของชุมชนในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและหรือวัฒนธรรมที่คนในชุมชนร่วมดูแลรักษาและจัดการท่องเที่ยว โดยให้ประเทศสมาชิกเป็นผู้คัดเลือกชุมชนและร่วมรับรางวัล

ประเทศในประชาคมอาเซียนจะมีการให้ความหมายหรือคำนิยามของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แตกต่างกันไปแต่มีความใกล้เคียงกัน คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมีการจัดการที่ยั่งยืน และให้คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ ดังตารางต่อไปนี้ (พวงมา สวนศรีและคณะ, 2557)

ตารางที่ 2.2 แสดงการเปรียบเทียบนิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศในอาเซียน

ประเทศ	นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)
ไทย	การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน
อินโดนีเซีย	การสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนและสามารถปกป้อง รักษา ทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ ขณะเดียวกันส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและคัดสรรประเภทของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่
ฟิลิปปินส์	การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมสู่ชุมชน การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
กัมพูชา	การท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของ มีการประสานความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เจ้าของบ้าน และแขกผู้มาเยือนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นการให้การศึกษา
ลาว	การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ในการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวและนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และเพิ่มประโยชน์สูงสุดให้กับชุมชน
เวียดนาม	การให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและการดำเนินงาน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนการบรรเทาปัญหาความยากจน
มาเลเซีย	การประสานกิจกรรม ประสานคน คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยที่ยังคงความเป็นตัวตนไว้รวมทั้งด้านความเป็นมนุษย์และทางกายภาพ

ตารางที่ 2.2 แสดงการเปรียบเทียบนิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศในอาเซียน (ต่อ)

ประเทศ	นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)
พม่า	การให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดการ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น พัฒนา โอกาสการจ้างงานพัฒนาทักษะและคุณภาพชีวิตของชุมชน
บรูไน	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยที่คำนึงถึง ระบบนิเวศ ความยั่งยืนทางด้านสังคม เป็นการให้การศึกษากับผู้มา เยี่ยมเยือน และกระจายประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น

ที่มา : พจนานุกรมศัพท์และคณะ, 2557.

2.2 นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดและกระบวนการการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 20 ปี ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการ การท่องเที่ยวในแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็น ความสำคัญและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจึงได้กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและ ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารและการดำเนินงานให้มีความ ยั่งยืน

2.2.1 นโยบายรัฐบาล

ตามคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ที่แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 นั้น การบริหารราชการแผ่นดินครั้งนี้มีเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาบางประการอันทำให้รัฐบาลนี้ แตกต่างจากรัฐบาลอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อสืบทอดงานและภารกิจเร่งด่วน ซึ่งมีความรุนแรงของปัญหาที่รอ การแก้ไขเยียวยาเมื่อเทียบกับระยะเวลาการทำงานอันสั้น ในการบริหารราชการแผ่นดินอันเป็น หน้าที่หลักของรัฐบาลในเรื่องต่างๆ ซึ่งรัฐบาลได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศว่าด้วยความ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาเป็น

หลักสำคัญใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทรงเน้นความพอดีพอสมควรแก่ฐานะ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันมาเป็นแนวคิด

อีกทั้งยังพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แนวทางของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและความต้องการของประชาชนซึ่งแสดงออกมาโดยตลอดและชัดเจนขึ้นในช่วงเวลาแห่งการออกแบบการปฏิรูปประเทศ แนวทางการวางนโยบายค้ำประกันถึงปัญหาของประเทศ ได้แก่ การเร่งฟื้นตัวจากความบอบช้ำทางเศรษฐกิจ ความหวาดระแวงทางสังคม การทุจริตประพศุติมิชอบภาครัฐบาล และการเคลื่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ต้องมีความพร้อม ทั้งนี้ต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรปกครองทุกระดับ พัฒนายุทธศาสตร์ครอบคลุมปัญหาทั้งระยะเฉพาะหน้าที่ต้องทำทันที ระยะกลางที่จะทำต่อไปหรือต้องรอการใช้บังคับกฎหมาย และระยะยาว ซึ่งจำแนกออกเป็น 11 ด้าน และมี 2 ด้านเกี่ยวกับการศึกษาและเรียนรู้การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษาและเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

ก) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม ภาษาไทย และภาษาถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อการเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นไทยนำไปสู่การสร้างสามัคคีธรรมอันดี ในระดับประชาชนระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ

ข) สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านและวัฒนธรรมสากล และการสร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นสากล เพื่อเข้าสู่เสาหลักวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียนและเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก

2) การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ

การชักจูงให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย โดยพิจารณามาตรการลดผลกระทบจากการประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางพื้นที่ที่มีต่อการท่องเที่ยวในโอกาสแรกที่จะทำได้ และสร้างสิ่งจูงใจและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกื้อกูลต่อบรรยากาศการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวอันมีลักษณะโดดเด่นร่วมกันหรือจัดเป็นกลุ่มได้ เช่น กลุ่มธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสุขภาพ เช่น น้ำพุร้อนธรรมชาติ ทั้งนี้ให้เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยเน้นการให้ความรู้และเพิ่มมาตรฐานความ

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การควบคุมสินค้าและบริการให้มีคุณภาพ ราคาเป็นธรรมตลอดจน การอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว

2.2.2 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)

ยุทธศาสตร์ชาติฉบับนี้จัดทำขึ้นตามมาตรา 65 ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมาย และเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของไทยที่จะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง เป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ

โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศคือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนร่วม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- 1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- 2) ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้
- 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- 4) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- 5) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของ

ทรัพยากรธรรมชาติ

- 6) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ชาติฉบับนี้ จัดทำเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการพัฒนาสู่การปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องและบูรณาการ และ

มีความเข้าใจถึงอนาคตของประเทศไทยร่วมกัน และเกิดการรวมพลังของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาสังคมและประชาชนโดยได้วางอนาคตของประเทศไทยปี 2580

ด้วยแนวคิด “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ประเทศไทยต้องมีความมั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยหลักการการเจริญสู่สถาบัน ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศและใช้ค่านิยมความเป็นไทยเพื่อสร้างความปรองดอง ทั้งนี้ เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อการกระจายโอกาสและคุณภาพการบริการรัฐอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม ลดต้นทุนให้ภาคการผลิตและการบริการและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ ด้านนวัตกรรม ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญให้ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารสภาวะแวดล้อมของประเทศไทยให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกราช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระดับฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการของยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ 1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่นๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ 2) “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคตผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่างๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต 3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคู่มือใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้าง

งานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลางและลดความเหลื่อมล้ำของคนของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อุดม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรมและเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบต่อผู้ถือการบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมและลดการเหลื่อมล้ำเป็นส่วนที่สำคัญต่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมสูงวัย สนับสนุนให้ประเทศเจริญเติบโตและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีแนวทางด้านการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของครอบครัวไทยให้เอื้อต่อการพัฒนาคน การพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ การสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง การพัฒนาระบบสุขภาพ การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัยและการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม

5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงานและการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยืดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันมีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวมมีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่าและปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และการอำนวยความสะดวกตามหลักนิติธรรม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้ ภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และให้บริการอย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ภาครัฐบริหารงานแบบบูรณาการ โดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายและเชื่อมโยงการพัฒนาในทุกระดับ ทุกประเด็น ทุกภารกิจ และทุกพื้นที่ ภาครัฐมีขนาดเล็ก กลม เหมาะสมกับภารกิจ ส่งเสริมให้ประชาชนและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ภาครัฐมีความทันสมัย บุคลากรภาครัฐเป็นคนดีคนเก่ง ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก มีความสามารถสูง มุ่งมั่น และเป็นมืออาชีพ

จากยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่กำหนดไว้ 6 ด้านข้างต้น เมื่อสังเคราะห์และวิเคราะห์แล้วพบว่าให้ความสำคัญต่อการนำอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมาสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชาติ รวมถึงการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการบริหารและการจัดการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ดังที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริการและการท่องเที่ยวที่เน้นสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและมีคุณภาพสูงมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ด้วยการใช้ประโยชน์จากการนำอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทยและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจและความหลากหลายของการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดยุคใหม่ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้เอื้อต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนและเศรษฐกิจต่อเนื่อง เพื่อกระจายโอกาสและรายได้ไปสู่ชุมชนและเมืองอย่างทั่วถึงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการบริหารและการจัดการเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญต่อความเข้มแข็งชุมชนโดยการเพิ่มศักยภาพที่จะให้สามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่ให้ความสำคัญในการเพิ่มความขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นที่การพึ่งพาตนเองและการจัดการตนเอง โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนได้บริหารจัดการและมีส่วนร่วมในกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชนตนเอง เกิดความหวงแหนในทรัพยากรและวัฒนธรรมและมีความมั่นใจในการเข้าไปบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ในที่สุด

2.2.3 พัฒนาการการจัดทำแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังเมื่อครั้งแรกภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยในฉบับที่ 9 มีปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือการชะลอตัวทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และการทรุดตัวลงอย่างต่อเนื่องของเศรษฐกิจญี่ปุ่น

ส่งผลต่อเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือมีความต้องการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ลดลงและการแข่งขันนักท่องเที่ยวมีความรุนแรงสูงขึ้น ส่วนปัจจัยภายในคือการเปลี่ยนแปลงระบบ การบริหารและการจัดการท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ ท้องถิ่น แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่พร้อมจะบริหารและจัดการสิ่งแวดลอมและทรัพยากร ท่องเที่ยว อาจทำให้การพัฒนาต่อยอดทางการท่องเที่ยวดำเนินไปแนวทางที่ไม่เป็นผลดีด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดลอม อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจของไทยก็ต้องการรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อ แก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจ ดังนั้น รัฐบาลชุดของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้เล็งเห็นศักยภาพด้านการ ท่องเที่ยวของไทยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย จึงได้จัดประชุมวาระแห่งชาติเพื่อการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในวันที่ 20-21 เมษายน 2544 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ทางการ ท่องเที่ยวดังนี้

- 1) ให้การท่องเที่ยวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนไทยทุกคนมีโอกาสได้รับ โดยไม่มีการ เลือกปฏิบัติ
- 2) ให้มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพ และบูรณาการ ให้มีการอนุรักษ์มรดก ทางการท่องเที่ยวของชาติเพื่อถ่ายทอดไปยังลูกหลานตลอดไป
- 3) ให้การท่องเที่ยวเป็นวิธีการให้การศึกษาแก่เยาวชน เป็นโอกาสการเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องของประชาชนและเป็นวิธีทางที่ใช้รักษา มิใช่ทำลายวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ
- 4) ให้การท่องเที่ยวเป็นวิธีกระจายโอกาสจ้างงาน การสร้างรายได้ และกระบวนการ สร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 5) รักษาขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ ยกกระดับมาตรฐานคุณภาพ การจัดการในภาครัฐและภาคเอกชน และสร้างทักษะบุคลากรทางการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในการบริหารที่ได้มาตรฐาน

ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงเน้นให้ไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูงที่ยั่งยืน โดยกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ แผนงานและ โครงการด้าน การท่องเที่ยว

ในด้านของแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 เกิดจากการระดม ความเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยจากทุกภาคส่วนทั่วประเทศ โดยได้นำ “ปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างจริงจัง

ในช่วงระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงและโอกาสการพัฒนา โดยเฉพาะข้อผูกมัดในการเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 จึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง โดยการเตรียมพร้อมทั้งในด้านคน สังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและสามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในการประเมินความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทย พบว่าอัตราการขยายตัวและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมคือ ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมและการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศของโลก และมีความขัดแย้งทางนโยบายในการบูรณาการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนความเปลี่ยนแปลงในการบริหารและการจัดการพัฒนาประเทศยังมีความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การดำรงชีวิตของประชาชนและความเชื่อมั่นของนานาชาติ จึงทำให้ประเทศไทยยังมีความเสี่ยงในหลายด้าน รวมทั้งความเสี่ยงในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มเสื่อมโทรมมากขึ้น โดยเฉพาะภัยน้ำท่วม ภัยแล้ง การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ของเสียเพิ่มขึ้น และมีการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศไทยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง มีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ อย่างพึ่งพากัน และการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันประเทศไทยได้เริ่มต้นเข้าสู่ช่วงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เป็นช่วงที่ต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่เป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 จึงจำเป็นต้องนำ

ภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศ แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมเป็นหลัก

แนวคิดหลักที่สำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังคงการพัฒนาประเทศที่ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของแผน คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในขณะที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่างๆ ของแผนพัฒนาฯ ได้ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่องค์ระหว่างประเทศกำหนดขึ้น เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการพัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของประเด็นการปฏิรูปประเทศ 37 วาระ และ ไทยแลนด์ 4.0

ในกระบวนการของการจัดทำแผน ขับเคลื่อน และการติดตามประเมินผล เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งจากภาครัฐ เอกชน ประชาชน และภาคการศึกษา ในทุกพื้นที่ของประเทศ เป็นกลไกประชารัฐที่รวมพลัง ให้สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา รวมทั้งแผนงานโครงการสำคัญที่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างสอดคล้องกับภูมิสังคม และเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปี

ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มียุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ที่เป็นไปตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน และมียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับแนวทางของการดำเนินการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 ยุทธศาสตร์ คือ

1) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยก้าวหน้าไปหลายด้าน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมไทยมีความคืบหน้าช้า ทั้งเรื่องความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร ความแตกต่างของคุณภาพการบริการภาครัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเทคโนโลยีของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงจำเป็นต้องมุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่

แตกต่างกัน แก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ และการดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อเสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองจะเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนโดยการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองนำอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน รวมทั้งลดแรงกดดันจากการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ และภาคกลางไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นโอกาสในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเชื่อมโยงการค้าการลงทุนในภูมิภาคของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดช่องว่างรายได้ระหว่างภาคและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น การเพิ่มจำนวนเมืองศูนย์กลางของจังหวัดเป็นเมืองนำอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม พื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักมีระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มมูลค่าการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดน

2.2.4 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

การกำหนดยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดทำทั้งในระดับชาติ ระดับหน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.2.4.1 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

1) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555-2559

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555-2559 โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานและได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ จากนั้นได้ออกประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาให้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2554 ซึ่งการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติ มาตรา 15 ที่กำหนดให้มีการประกาศกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555-2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวให้ขยายตัวและเกิดความยั่งยืน และเพื่อเร่งรัดและสร้างศักยภาพ

ในการหารายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความพร้อมทั้งด้านคุณภาพการแข่งขัน และให้เกิดการสร้างรายได้และกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้จึงได้ มุ่งเน้น การป้องกันแก้ไขผลกระทบด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศ ตามแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 โดยน้อมนำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มาใช้ในการจัดทำแผนนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบองค์รวมที่สร้างทั้งรายได้และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน”

นอกจากนี้ได้กำหนดเป้าประสงค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นเพื่อการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้น โดยเน้นการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าและคุณค่า โดยมีการสร้างและกระจายรายได้ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ กำหนดพันธกิจไว้ดังนี้ คือ 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล 2) พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน 3) เตรียมความพร้อมของภาคบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ 4) สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ 5) บูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้มีเอกภาพ ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ สร้างกลไกในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555-2559 มี 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว มุ่งเน้นการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ และรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่อาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้ พัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ โดยการบูรณาการให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยว

รอง พัฒนาและปรับปรุงปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศ และเป็นไปตามมาตรฐานสากล และนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหาร และการจัดการ โครงสร้างสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมถึง การสร้างโครงข่ายสร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวกับ ประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งเน้นให้ ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถใน การรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์มากเกินไปการกำหนดมาตรการในการ แก้ไขภาวะเบียด และข้อบังคับต่างๆ ให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยสามารถมีศักยภาพในการรองรับ นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและภาคเหนือตอนบน กลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลกเชื่อมโยง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่ม ท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง กลุ่มท่องเที่ยว Active Beach กลุ่มท่องเที่ยว Royal Coast และ กลุ่มท่องเที่ยวมหัศจรรย์สองสมุทร ให้เป็นทางเลือกใหม่แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย นอกจากนี้ จัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงโทรมทั้งประเทศ เพื่อฟื้นฟู และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มี สภาพเสื่อมโทรม โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนใน ท้องถิ่นเป็นสำคัญ การยกระดับมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ภาพลักษณ์ด้านลบของการท่องเที่ยวไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว มุ่งเน้น การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่องครบวงจร ความพร้อมของภาค บริการและการท่องเที่ยว แม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบ ภายในประเทศ แต่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศประเทศไทยยัง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และมีโครงสร้างพื้นฐานด้าน การท่องเที่ยว เช่น โรงแรมและสปาที่มีมาตรฐานสูง บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขยายตัวอย่าง รวดเร็ว นอกจากนี้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้มีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน คือ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การสนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านนันทนาการ โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการสินค้า OTOP และของที่ระลึก เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางแก่นักท่องเที่ยวโดยการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษา และความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมุขสิทธิ์ในการจัดงานระดับโลก/ภูมิภาคเพื่อ เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าประเทศ การจัดงานแสดงต่างๆ (Event) เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวไทยผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นและมีการใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการดังนี้คือ สร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศไทยให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยการเผยแพร่ในทุกช่องทาง เพื่อให้ครอบคลุมทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมและพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว โดยการพัฒนาระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ที่สามารถสืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ ทันสมัย เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น การกระจายตลาดการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งในเชิงพื้นที่ เวลา และกลุ่มตลาดการท่องเที่ยวสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและรสนิยมของนักท่องเที่ยวในกลุ่มเฉพาะกลุ่ม รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยการทำการตลาดเชิงรุก สร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยว และประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการสร้างโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มพื้นที่การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และที่สำคัญคือการสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทยโดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและ สร้างทัศนคติที่ดีในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว โดยการพัฒนากลไกในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวให้เป็นแนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกัน การกำหนดภารกิจขอบเขตของงานการพัฒนาให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพื้นที่ และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ การสร้างและพัฒนากลไกในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแนวทางการดำเนินการโดยการเชื่อมโยงบทบาทและภารกิจ ของหน่วยงานหลักด้านการท่องเที่ยว ได้แก่

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ ให้มีความสอดคล้องกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การกำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้องและอำนวยความสะดวกต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว กระจายอำนาจ และจัดสรรผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สร้างกลไกการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหารเป็นรูปธรรม เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

2) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. (2560-2564)

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ได้คำนึงถึงบริบทของประเทศไทยในการพัฒนาภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบองค์รวม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และทันการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบายของภาครัฐ การปรับตัวของภาคเอกชน และปัจจัยภายนอก เช่น สถานะการแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว แนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม และความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยสรุปจากการศึกษาข้อมูลความเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผ่านกระบวนการทำงานที่ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทยให้มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้กับประเทศต่างๆ ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สมดุล กระจายรายได้และผลประโยชน์ไปสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วนภายใต้การพัฒนารท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ที่ระบุไว้ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” ซึ่งมีพันธกิจที่จะต้องดำเนินการตามแผนฯ 5 ข้อ ดังนี้

(1) พัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการในการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างมี

มาตรฐานและสมดุล อีกทั้งมีความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์วิถีไทย (2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล สามารถรองรับปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสิ่งแวดล้อม (3) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สร้างจิตสำนึกท้องถิ่นและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี (4) สร้างความสมดุลในนักท่องเที่ยว ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความมั่นใจของนักท่องเที่ยว (5) ส่งเสริมการบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีเอกภาพและประสิทธิภาพ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนารวม 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพ บนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดความสมดุลในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา และทุกภาคส่วน ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือลดการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการ และสร้างความสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นและเติบโตอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวตามภูมิภาคต่างๆ ได้สะดวกสบาย และในวงกว้างมากขึ้น โดยการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกเส้นทาง ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ระบบการตรวจคนเข้าเมือง ป้ายบอกทาง ระบบเชื่อมต่อ Wifi รวมถึงระบบป้องกันความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว และระบบสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยวทั่วทุกภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมสำหรับการแข่งขัน โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนและ

ประชาชนในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกและความเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้กับประชาชน และการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการบริหารและการจัดการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว บนพื้นฐานของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทย และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพผ่านช่องทางการตลาด พัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการบนพื้นฐานเอกลักษณ์ของไทย เพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว โดยการเสริมสร้างภาพลักษณ์ในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของประเทศไทย ส่งเสริมการตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม บนพื้นฐานเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเผยแพร่และสนับสนุนทางการตลาด

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการบูรณาการการพัฒนาการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาคโดยรวม โดยการส่งเสริมกำกับดูแลการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ บูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุน

2.2.4.2 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จัดทำขึ้นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรก คือ การจัดทำยุทธศาสตร์เป็นการวางรากฐานการพัฒนาในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ซึ่งจะเป็นช่วงรอยต่อเพื่อปูพื้นฐานไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ในปี 2560-2564 ต่อไป และต้องการให้เป็นวาระแห่งชาติที่ได้รับการผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง ประการที่สอง มุ่งเน้นกิจกรรมที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เห็นเป็นรูปธรรมในระยะ 3 ปีถัดจากนี้ และประการที่สามให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกลไกการขับเคลื่อนสู่แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ โดยกำหนดบทบาทของกลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวทุกระดับให้มีความเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ระดับนโยบายซึ่งมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นแกนหลัก ระดับกลุ่มจังหวัดคือคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว และระดับจังหวัดคือ

คณะกรรมการท่องเที่ยวจังหวัด ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้คือ “วางรากฐานการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน” เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้ภารกิจที่จะต้องดำเนินการควบคู่และเกี่ยวพันกันไปถึง 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมตลาด ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการและด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว และ 3) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านตลาดท่องเที่ยว กำหนดเป้าหมายเพื่อปรับภาพลักษณ์ประเทศไทยในได้แบรนด์ Amazing Thailand (Rebranding) และยกระดับตำแหน่งทางการตลาดเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ (Quality Leisure Destination) ปรับโครงสร้างตลาด (Market Restructuring) โดยขยายฐานนักท่องเที่ยวกลุ่ม High Value ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวระดับกลาง-บน ปรับสมดุลระหว่างอุปสงค์อุปทาน (Rebalancing) เพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน มุ่งการกระจายรายได้ด้านการท่องเที่ยวไปสู่จังหวัดท่องเที่ยวศักยภาพรอง โดยการสร้างโอกาสให้ประชาชนไทยได้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรัก ความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนเกิดความผูกพันในครอบครัวและหมู่คณะ อันจะเป็นการสร้างรากฐานอันเข้มแข็งของสังคม และส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว มุ่งเน้นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยในระยะเร่งด่วนนี้ จะให้ความสำคัญในการเร่งพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาสินค้าและบริการรายสาขาเพื่อพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ การเร่งพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่สำคัญอีกประการคือ ปัญหาด้านความปลอดภัย การเอาเปรียบหรือหลอกลวงนักท่องเที่ยว การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤติ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นความท้าทายด้านการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่จะสร้างความเชื่อมั่นและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวประเทศไทยและเกิดการเที่ยวซ้ำ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว มุ่งเน้นในด้านการบริหารและการจัดการด้านการท่องเที่ยว กำหนดหนทางกลยุทธ์และแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ โดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาคม ผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในทุก

ระดับ พัฒนาระบบข้อมูลและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีการพัฒนาทั้งสามฝ่าย โดยเฉพาะบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาคมและภาคเอกชนในท้องถิ่น เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วประชาชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด

2.2.4.3 แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) จัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 เพื่อเป็นทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เป็นแผนที่เชื่อมโยงบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกันกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2558-2560 ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและความต้องการประชาชน รวมถึงการทำประชาพิจารณ์ก่อนประกาศประกาศใช้แผน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยพัฒนาสู่สากลอย่างมีเอกภาพบนฐานการรักษาและจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืนสู่ชุมชนแห่งความสุข” ภายใต้พันธกิจที่จะต้องดำเนินการ 5 ข้อ ได้แก่

- 1) พัฒนาคุณภาพทักษะความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเองบนฐานความพอเพียง
- 2) ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อก้าวสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับสากลและนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม
- 3) พัฒนากลไกการขับเคลื่อนและระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการเชื่อมโยงการทำงานเชิงเครือข่ายแบบประชารัฐมุ่งสู่การพัฒนาและจัดการที่มีเอกภาพมั่นคงและยั่งยืน
- 4) พัฒนาและยกระดับการจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งสร้างสมดุลของความสุขทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว และ
- 5) พัฒนาและวางรากฐานให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างคุณภาพ ทักษะและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเองบนฐานความพอเพียง และความรู้ ซึ่งมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนคือ พัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและบริการนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน กระตุ้นและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พัฒนาหลักสูตรระยะสั้น

และระยะยาวสำหรับพัฒนาบุคลากรในทุกๆ ด้าน บริหารและจัดการทุนมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมและผลักดันการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชนและนอกชุมชนได้

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่างๆ ซึ่งมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อน คือ ส่งเสริมให้ชุมชนเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม โดยดำเนินการตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขทั้งของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนแผนฯ คือ พัฒนาระบบข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการตลาด และการสร้างภาพลักษณ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนากลไกการขับเคลื่อนระบบบริหารจัดการและการทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายประชารัฐที่มีเอกภาพ มั่นคง และยั่งยืน โดยมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อน คือ พัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีมาตรฐานศักยภาพของชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อน คือ กำหนดดัชนีชี้วัดความสุขทางการท่องเที่ยวของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงประเมินผลความสุขที่เกิดขึ้นในชุมชนท่องเที่ยว

2.2.4.4 แผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. เป็นหน่วยงานที่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้มีการบริหารและพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการ มีองค์กรกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ และประสานงานกับท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ที่มี

ศักยภาพในการท่องเที่ยวให้มีการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ รวมทั้งสามารถระดมทุนบุคลากร งบประมาณ และเครื่องมือที่สำคัญมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพและแก้ไขปัญหาโดยรวดเร็ว ตลอดจนส่งเสริมให้มีการนำความรู้ด้านการบริการจัดการสมัยใหม่มาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2 แผน คือ ช่วงแผนฯ ระหว่าง พ.ศ. 2558 – 2560 และ ช่วงแผนระหว่าง พ.ศ. 2560-2563 โดยแต่ละแผนฯ มีสาระสำคัญดังนี้

แผนยุทธศาสตร์ของ อพท. (พ.ศ. 2558 – 2560) ให้ความสำคัญที่จะการดำเนินงานของทุกหน่วยงานใน อพท. พัฒนาไปสู่องค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “อพท. ประสานทุกภาคีเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ซึ่งกำหนดพันธกิจ ให้เป็นหน่วยงานประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่าย ภาคเอกชน และประชาชน ทั้งด้านการใช้อำนาจหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพให้มีการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยการระดมบุคลากร งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐกับภาคีเครือข่าย ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และ อพท. ได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบูรณาการการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาทุกภาคส่วน 3) การเพิ่มศักยภาพขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ 4) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง (High Performance Organization : HPO) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แผนยุทธศาสตร์ของ อพท. (พ.ศ. 2560 – 2563) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นโดยใช้ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2579 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2564) และยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย (พ.ศ. 2558 – 2560) ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมทั้งเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โลกมาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นองค์กรแห่งความเป็นเลิศด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างชุมชนแห่งความสุข” กำหนดพันธกิจ ให้การบริหารและการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนด้วยแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community – based Approach) ทำงานเชิงประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกับทุกภาคี และพัฒนาขีดความสามารถทางการท่องเที่ยวให้ทันต่อพลวัตการท่องเที่ยว โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ประสานและส่งเสริมภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยเครือข่ายภาครัฐ ให้ความสำคัญกับ

การบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ โดยผ่านกลไกเครือข่าย ประชากรรัฐ ซึ่งมีกลยุทธ์คือ การพัฒนาและบูรณาการกลไกเครือข่ายการบริหารการท่องเที่ยวให้มี เอกภาพ มีความเข้มแข็ง รวมถึงเสริมสร้างทัศนคติ แรงจูงใจ ปลุกฝังแนวความคิดพัฒนาการท่องเที่ยว แบบมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่โดย ครอบคลุมการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ ซึ่งมีกลยุทธ์คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน ผลักดันกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวโดย คำนำถึงฐานศักยภาพและอัตลักษณ์ของพื้นที่ 3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว ในพื้นที่เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยแนวความคิดมีส่วนร่วมของชุมชน มีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนคือ พัฒนาพื้นที่ พัฒนาด้านแบบ และพัฒนาระบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อ ขยายผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ 4) ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบบริหารและ การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มีธรรมาภิบาล ซึ่งมีกลยุทธ์คือ พัฒนาระบบการบริหารและ การจัดการให้ อพท. ผู้ความเป็นเลิศด้านการบริหารและการจัดการรวมถึงเป็นหน่วยงานที่มี การบริหารและการจัดการตามระบบธรรมาภิบาล ถอดบทเรียนการบริหารและการจัดการและ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

2.2.4.5 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2560-2564

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ด ได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไป ปัญหาและความต้องการของประชาชนตลอดจนการประเมินสถานการณ์พัฒนาในอนาคตของ จังหวัด โดยนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค แล้วนำมาประเมินศักยภาพ การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์ การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายของประเทศ และยุทธศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด มาจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเมืองน่าเที่ยว ทางวัฒนธรรม ประเพณีและ ธรรมชาติในระดับประเทศที่มีความสะดวก สบาย และสร้างความประทับใจ ใช้การท่องเที่ยวเสริม รายได้ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” มีพันธกิจที่ต้องดำเนินการ 2 ประการ คือ 1) พัฒนาสินค้า และบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการทำงานเชิงบูรณาการเชื่อมโยงระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น และได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีและธรรมชาติ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีและธรรมชาติให้สมบูรณ์ 2) ส่งเสริม

พื้นที่ที่มีศักยภาพให้ได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ 3) พัฒนาระบบสารสนเทศ 4) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาความสะดวกสบาย และสร้างความประทับใจเป็นเมืองน่าเที่ยว ระดับประเทศ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและธรรมชาติให้สมบูรณ์ 2) ส่งเสริมพื้นที่ที่มีศักยภาพให้ได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ 3) พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว 4) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเสริมรายได้ให้กับชุมชน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านการเกษตรอินทรีย์ ด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติให้มีศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ยกกระดับผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ 1) ส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการในทุกระดับ 2) ยกกระดับผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่มีชุมชนเป็นฐาน การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว ซึ่งมีจุดยืนที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจในการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เมื่อพิจารณาจะเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง” เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และ วลัยพร รัตนเศรษฐ, (2557) ที่ได้ให้ความหมายว่าการบริหารงานภาครัฐที่เน้นการบริหารเพื่อสร้างพลเมือง และต้องรวมถึงการบริหารที่จะเปลี่ยนคนจนหรือคนชั้นล่างให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมเติมพลังให้ประชาสังคม ชุมชน และท้องถิ่นให้โอกาสพลเมืองเข้าร่วมงาน เพื่อให้เกิดความรักและห่วงใยกันหรือชุมชนตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการบริหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตนเอง เป้าหมายคือ การมีสังคมประชาธิปไตยที่ดี (Good Democracy Society)

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง เป็นการบริหารภายใต้ระบบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตนเอง เพื่อไปสู่การมีสังคมประชาธิปไตยที่ดี โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม ควบคุมการบริหารและรวมถึงคนที่อยู่ในระบบการเมืองหรือระบบสังคม โดยมีพลเมืองเป็นหลักและรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและอำนวยความสะดวก การให้ความสำคัญกับพลเมืองและประชาสังคมมาจากแนวคิดที่ว่า “บ้านเมืองเป็นเรื่องของพวกเราทุกคน” ดังนั้นรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจึงเน้นที่การจัดการตนเองของประชาชน (Self-Government) ประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ที่หล่อเลี้ยงด้วยคุณธรรมแห่งพลเมือง (Civic Virtue) เห็นว่าบ้านเมืองเป็นของร่วมกัน (Commonwealth) เป็นผลลัพธ์การจัดการตนเอง ปัญหาสาธารณะควรได้รับการแก้ไขอย่างเป็นศักยภาพของพลเมือง และวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้น มีการยอมรับและเคารพในศักยภาพของประชาชน รวมทั้งเคารพและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สร้างทัศนคติที่ให้ประชาชนเป็นพลัง เป็นสมอง เป็นทรัพย์สิน ประชาชนร่วมคิดร่วมทำและตรวจสอบนโยบาย เน้นย้ำความสัมพันธ์จากข้างล่างขึ้นข้างบน (Bottom-Up)

ลักษณะของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง เป็นการบริการภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตนเอง ประชาชนจะถามกันเองว่าควรหรือไม่ควรทำอะไรให้กับชุมชน ท้องถิ่นและสังคม เป็นการปรึกษาหารือซึ่งกำหนดโดยพลเมืองหรือสังคม (Deliberative Democracy) ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นที่หลากหลายแต่ให้เน้นความคิดเห็นที่เป็นส่วนรวม โดยมีเป้าหมายคือการมีสังคมประชาธิปไตยที่ดี

ความสำคัญของรัฐประศาสนศาสตร์ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และ วลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) มองว่า สังคมไทยมีการตื่นตัว มีการศึกษา มีความพร้อมที่จะร่วมดูแลร่วมพัฒนา และร่วมบริหารกิจกรรมของชาติ ท้องถิ่น สังคมมากขึ้น จึงต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ มองให้เห็นว่าประชาชนเป็นกำลังของบ้านเมือง เป็นผู้ร่วมคิดกับรัฐ เป็นผู้ที่พึ่งตนเองหรือพึ่งกันเองได้มากขึ้น ผลักดันหรือสร้างพลเมืองและนำประชาชนเข้ามามีบทบาทในกิจการของบ้านเมือง แนวทางการบริหารภาครัฐในปัจจุบันไม่สามารถที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนไหวของปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ดั่งนี้ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการบริหารบ้านเมือง ด้วยเหตุผลดังนี้

1) การปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินและการพัฒนาหรือแก้ปัญหาให้บ้านเมือง โดยให้ผลประโยชน์กลับมาสู่ส่วนรวมมากที่สุด มีความชอบธรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ และการตรวจสอบด้วยสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง รวมทั้งการที่ประชาชนเข้ามาเป็นเจ้าของบ้านเมือง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รองรับประโยชน์จากนโยบายและกฎหมายเท่านั้น แต่ประชาชน

ต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบนโยบายและการดำเนินงานของรัฐ ทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

2) การออกนโยบายสาธารณะ การจัดทำงบประมาณ และการออกกฎหมาย รวมถึง การวางยุทธศาสตร์และแผนต่างๆ ในการบริหารราชการแผ่นดินและท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของ ประชาชน และพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพมากขึ้น มุ่งเน้นสร้างคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้รัก รับผิดชอบ และเป็นพลังของบ้านเมือง ช่วยคิด ช่วยสอดคล้อง ช่วยสร้างสรรค์ ช่วยทำ มีความเต็มใจที่ จะช่วยงานของรัฐ สังคม และท้องถิ่น

3) พัฒนาและบริหารบ้านเมืองไปในทางที่ส่งเสริมประชาธิปไตยที่สนับสนุนให้ ประชาชนหรือพลเมือง เข้ามาดูแลและพัฒนาบ้านเมือง ท้องถิ่นและสังคมด้วยตนเองมากขึ้น ให้ประชาชนปกครองตนเอง (Self-Government) มีการทบทวนว่าการบริหารและพัฒนากันเมือง นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะมากน้อยเพียงใด ประชาชนนำความคิดสร้างสรรค์มาร่วมในการ บริหารอย่างจริงจังหรือไม่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะนำแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมาเป็น กรอบในการไปศึกษาและถอดบทเรียนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปเปรียบเทียบและวิเคราะห์ การบริหารและการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ตามแนวทางเมืองนิยม เมืองของไทย คือบ้านของเรา

หากจะกล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกครั้ง นับว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีบทบาทในฐานะที่เป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากการที่ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ดูแล และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเอง ซึ่งชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นผู้รวบรวม สร้าง องค์ความรู้ เสริมสร้างศักยภาพคนในท้องถิ่น และเชื่อมโยงกลุ่มคนในท้องถิ่นต่างๆ ให้เข้มแข็ง และ ประการสำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยให้ชุมชนคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งวัฒนธรรมเป็นวิถีและความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เสริมพลังทางวัฒนธรรม ช่วยฟื้นฟู สืบสาน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน นับได้ว่า เป็นการสร้างให้ชุมชนและท้องถิ่น ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

ซึ่งแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในข้างต้น หากนำแนวคิดและทฤษฎี “เมืองนิยมเมืองของไทย คือบ้านของเรา” ของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2559) มาเป็นกรอบแนวคิดการศึกษาที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทแรกของงานศึกษาวิจัย จะช่วยทำให้มองเห็นภาพของสำคัญของชุมชนและความเป็นเจ้าของของคนในท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผู้อาศัยในชุมชนต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ผู้มาอาศัย ทำให้คนรักชุมชน รักท้องถิ่นของตน ภูมิใจในเมืองของตน เพราะชุมชนหรือท้องถิ่นมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นพื้นที่ที่เกาะเกี่ยวกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ทำให้มีอัตลักษณ์ คนมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนมีสิ่งที่น่าสนใจที่ผู้อาศัยและผู้มาเยือนต่างมีความสุข และมีเรื่องเล่าต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่นระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือน

อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ชุมชน ท้องถิ่น หรือชนบท ของไทยที่กำลังเติบโตและพัฒนาเป็นเมือง มากขึ้นได้รับการยอมรับหรือความไว้วางใจของผู้บริหารทุกระดับของประเทศ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2559) ได้ให้ความสำคัญต่อ “กระบวนการทัศน์ใหม่” ในการบริหารงานของภาครัฐที่ต้องให้เมื่อนำการพัฒนา ประเทศหรือส่วนกลางทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและให้อิสระกับเมืองในการจัดการตนเองเพื่อเกิดการพัฒนาไปด้วยศักยภาพที่มีอยู่ เหตุผลที่มาสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวเห็นได้จากภาคเอกชนของไทยสามารถที่จะปรับตัวเองโดยการคืนรนให้อยู่รอดโดยบางครั้งอาจไม่ค่อยได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาครัฐเลย จากการที่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีนที่มีวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่อาจจะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่มาจากตะวันตก ทำให้คนไทยที่ถือเป็นเจ้าบ้านต้องปรับตัว ปรับอารมณ์ ปรับความรู้สึก ให้เข้ากับนักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ที่เห็นและปรับตัวก่อนคือคนในชุมชน ท้องถิ่น และเมือง

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2559) มองว่าการพัฒนาประเทศต้องพัฒนาโดยท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นต้องมีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ชุมชน และเมือง ของตนเองให้มากและลึกซึ้ง เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการที่จะสร้างรูปแบบการพัฒนาท้องถิ่นของตัวเอง โดยไม่ต้องไปพึ่งพาหน่วยงานของภาครัฐที่กำหนดนโยบายหรือแผนพัฒนาจากส่วนกลาง และส่งข้าราชการจากส่วนกลางมาเป็นผู้ขับเคลื่อนและทำหน้าที่ปฏิบัติงานให้ นโยบายหรือแผนพัฒนาบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งข้าราชการเหล่านั้นก็มีโอกาสที่จะย้ายออกไปจากท้องถิ่นในอนาคตเพื่อความเจริญก้าวหน้า แต่คนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะอยู่กับพื้นที่นั้นตลอดไป ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การบริหารและพัฒนาของประเทศไทยเกิดปัญหา คือ ประเทศไทยพัฒนาโดยใช้หน่วยงานจากส่วนกลาง หน่วยงานเฉพาะกิจที่เป็นรูปแบบของกรมต่างๆ คณะกรรมการต่างๆ ลงมาในพื้นที่

เมื่อทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารและพัฒนาประเทศไทย ซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และเมือง ศาสตราจารย์ ดร. เอนกฯ ได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงการบริหารและการพัฒนา 3 แนวทาง ดังนี้

- 1) ให้มีการบริหารงานแบบปัจจุบัน เป็นการบริหารรวมศูนย์แบบกระจาย แต่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและงบประมาณเพิ่มขึ้น
- 2) ให้จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนา หน่วยงานจากส่วนกลางทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานทางด้านนโยบายและแผน ทำในสิ่งที่หน่วยงานในพื้นที่ทำไม่ได้
- 3) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบมีหน้าที่ภารกิจและมีงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง โดยไม่ต้องไปพึ่งพาหน่วยงานจากส่วนกลาง

จากมุมมองของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, (2559) ถึงแนวทางการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น หรือเมือง โดยคนในพื้นที่แล้ว หากจะพินิจและวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ปรากฏมีหลายพื้นที่ที่มีการพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีทั้งที่ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ประสบผลสำเร็จในระยะเริ่มต้นจากนั้นก็มียุคที่ทำให้ชุมชนต้องล้มเลิกแนวคิดในการทำพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะนำแนวคิดและทฤษฎีที่ปรากฏใน “เมืองนิยม เมืองของไทย คือบ้านของเรา” ไปเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

2.5 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : บทบาทและหน้าที่ของภาคสังคมตามแนวคิดแปรถิ่นเปลี่ยนฐาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหลักการและองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้นคือการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เกิดความหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของตนเองทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเริ่มตั้งแต่การกำหนดทิศทางพัฒนาและการบริหารผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกในชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นขั้นตอนและกระบวนการที่สำคัญส่งผลต่อการดำเนินการต่างๆ ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากทุกคน เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมถึงการนำความคิดเห็นไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและตัดสินใจของภาครัฐได้

กระบวนการของประชาชนต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิทธิของตนเองต่อการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง เป็นการสร้างให้ประชาชนได้เรียนรู้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและชุมชน สร้างระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจโดยคนในชุมชน ซึ่งอาจเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมเฉพาะในกลุ่มที่มีส่วนได้เสียในเรื่องที่จะกำหนดเป็นนโยบายหรือเป็นโครงการที่จะดำเนินการต่อไป การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่มีภารกิจและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนานโยบายและการบริการสาธารณะเป็นไปเพื่อให้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนหรือภาคสังคมที่มีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญและการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนและหาทางออกร่วมกัน

จากหลักการและองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการให้ประชาชนชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานมีความสอดคล้องกับ แนวคิดของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ที่ได้เสนอการสร้างประชาธิปไตยแบบที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมและไม่ใช้ระบอบประชาธิปไตยระดับชาติ ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง (Self-Government Democracy) ซึ่งเป็นประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลบริหารบ้านเมืองด้วยตนเองให้มากขึ้น และมองว่าท้องถิ่นเป็นพื้นฐานที่ประชาชนจะปกครองตนเองได้มากขึ้น โดยไม่มองว่าท้องถิ่นเป็นส่วนย่อยหรือส่วนย่อยของการปกครองระดับชาติหรือจากส่วนกลาง

ในส่วนของการพัฒนาเชิงพื้นที่หรือการพัฒนาท้องถิ่นนั้น เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) เห็นว่ารัฐควรลดหรือเลิกแนวคิดที่ว่าพัฒนาประเทศนั้นกำหนดจากส่วนกลางหรือจากส่วนภูมิภาคเท่านั้น ควรเปิดให้ท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศด้วย ยอมให้ท้องถิ่นมีเอกสิทธิ์อิสระในการกำหนดทิศทาง จุดแข็ง ความเป็นตัวของตัวเอง และใช้ความเหมาะสมของภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นเองได้พอสมควร การพัฒนาท้องถิ่นจึงไม่ได้หมายถึงการให้ท้องถิ่นเข้าไปทำการพัฒนาประเทศแทนราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

เท่านั้น หากยังหมายถึงการให้เศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น มีความพอเพียงในการทำงานและอาชีพหรือธุรกิจต่างๆ มากขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นการพัฒนาประชาธิปไตยเท่านั้น หากยังมุ่งทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความครบถ้วนสมบูรณ์ มีความพอเพียงในแต่ละท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น และนำมาสู่ความแตกต่าง ความหลากหลายตามเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่างๆ ด้วย เป็นการสร้างแนวคิดที่ว่าท้องถิ่นสามารถบริหารและจัดการเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและชุมชนได้ โดยการพัฒนาท้องถิ่นให้ค้ำถึงความพอเพียง เอกลักษณ์ และจุดเด่นของท้องถิ่นเองมากขึ้น

จากข้อเสนอที่ให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาประเทศของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศตรงที่เป็นส่วนย่อย หรือส่วนท้องถิ่นและชุมชน ที่มีอยู่หลากหลายทั่วประเทศจะได้มีความเป็นตัวของตัวเอง มีจุดเด่นและเอกลักษณ์ที่ไม่ซ้ำใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือท้องถิ่นจะทำให้ประเทศมีจุดขายและจุดแข็งทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้น หากทำให้พื้นที่ของแต่ละจังหวัดมีความหลากหลายและงดงามแตกต่างกันไป ก็สามารถที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้

หากพิจารณาจากแนวคิดการสร้างประชาธิปไตยจากท้องถิ่นที่จะเรียกว่า “ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง” เอนก เหล่าธรรมทัศน์, (2552) โดยการให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีบทบาทในการบริหารและจัดการตนเอง เป็นรูปแบบการบริหารแบบส่วนย่อยของการบริหารระดับชาติหรือภูมิภาคนั้น จะสอดคล้องกับหลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง มีความภาคภูมิใจ มีความรู้ และความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเองจนถือเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่สามารถจะถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้ ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะนำแนวคิดและทฤษฎีที่ปรากฏใน “แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย” ไปเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับการนำมาประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะทำการศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารและ

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ งานวิจัยที่ศึกษาด้าน ศักยภาพของชุมชนที่จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และ งานวิจัยที่เป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลและ แนวทางการวิเคราะห์ผลการศึกษารวมถึงการอภิปรายผลการศึกษาวิจัยต่อไป

ธนศ ศรีสถิตย์, วรรณ คำปวนบุตรและคณะ (2556) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตำบลพระธาตุ ศึกษาบทเรียนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ ศึกษาศักยภาพของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชุมชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ เพื่อหารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลพระธาตุตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า บทเรียนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องประกอบไปด้วย ปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม โดยกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และขั้นตอนอนุมัติและการดำเนินโครงการด้านการท่องเที่ยวให้ยึดหลักและแนวทางปฏิบัติตาม โครงสร้างการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนตำบลพระธาตุและชุมชนตำบลพระธาตุ

ในส่วนของศักยภาพของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชุมชนในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ พบว่าผู้นำชุมชนและชุมชนมีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากถึงมากที่สุด ในการจัดการด้านการให้บริการของบุคลากรในชุมชน ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ ด้านการให้ความรู้แก่ชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พักแรม ความพร้อมของห้องประชุมและอาหาร และด้านสถานที่ท่องเที่ยว

ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ มีแหล่งท่องเที่ยว 4 กลุ่ม ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนาและความเชื่อ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านเศรษฐกิจชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทำให้มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของฐานนิเวศวัฒนธรรมในพื้นที่ 4 ฐานที่เกิดขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม

การศึกษายังพบว่าด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคามมีจุดแข็งคือมีองค์พระธาตุนาคูซึ่งเป็นพระธาตุที่มีชื่อเสียง เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่ยึดของคนในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดใกล้เคียง แต่ก็มีจุดอ่อนในด้านการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ

วรรณวิมล ภู่นาค (2558) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) ด้านการเมือง ไม่สามารถดำเนินการจัดการอย่างเป็นระบบและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ 3) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการ พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับประโยชน์ ชุมชนไม่มีการรวมตัวเพื่อประกอบธุรกิจร่วมกัน และส่วนใหญ่ชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว

จากการศึกษาทำให้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ได้แก่ การรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน การรักษาสีเขียว การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนระยะยาว และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร วัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาสภาพทั่วไป บริบทชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร ศึกษาหาแนวทางและข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร

ผลจากการศึกษาพบว่าศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม มีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม การเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังมีจุดอ่อนที่สิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องมีการปรับปรุงและสร้างให้มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน อยู่ในระดับมากและต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกด้านในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาพบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนครชุม มีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ

1) แนวทางการพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนนครชุม ได้แก่ การจัดการจราจรภายในชุมชนให้สามารถวิ่งได้อย่างสะดวกสบายและเพิ่มความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว จัดตั้งศูนย์บริหารข้อมูลทางการท่องเที่ยว

2) แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนนครชุม ต้องการเน้นที่การพัฒนาเยาวชนให้เป็นยุวมัคคุเทศก์ นำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้าน

3) แนวทางการพัฒนาการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนนครชุม

การศึกษาได้สรุปว่าชุมชนต้องทำการสร้างรูปแบบและเลือกที่จะทำการบริหารและการจัดการเองโดยมีองค์กรภายนอกเป็นที่ปรึกษา ส่วนคณะกรรมการบริหารและการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชน ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประสานงานและการจัดเตรียมพาหนะสำหรับนักท่องเที่ยว ฝ่ายให้บริการนำเที่ยว ในส่วนของรูปแบบการจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ให้คณะกรรมการบริหารและการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชนนครชุมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายการเงินเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบและชี้แจงยอดเงินรายรับ รายจ่าย รวมถึงชุมชนต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินการของคณะกรรมการทุกระดับเพื่อความโปร่งใสในการบริหารและการจัดการ

เพชรศรี นนทศิริ (2555) ได้ศึกษารูปแบบกาดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชนบ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจด้านเศรษฐกิจมีการกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในการจัดตั้งวางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้ ภูมิหลังการก่อตั้งองค์กรที่เลี้ยง

และภาวะความเป็นผู้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

ศุภานดา ฟองย้อย (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวไทย หมู่บ้าน โลก โกง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารูปแบบ กระบวนการ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ของชุมชนชาวไทยใน หมู่บ้าน โลก โกง ศึกษาข้อมูลของนักท่องเที่ยวในด้านความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชุมชน พฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในมุมมองของ นักท่องเที่ยวและทัศนคติความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อหมู่บ้าน โลก โกง ศึกษาข้อมูลของคนในพื้นที่ในด้านความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชุมชน พฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ความต้องการการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวใน มุมมองของคนในพื้นที่ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวไทยในหมู่บ้าน โลก โกง

ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้าน โลก โกงมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวมีการคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในพื้นที่ โดยนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และพบว่าด้านการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงชุมชน พบว่าทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวติดต่อกับนักท่องเที่ยวและพักแรมในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมลูกบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อวางแผนการจัดการ แต่หมู่บ้าน โลก โกงยังขาด การควบคุมและประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน และยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินการ มี 2 ประการ คือ การสำรองที่พักของนักท่องเที่ยวและการจัดการด้านการเงิน ซึ่งแนวทาง การจัดการแบ่งเป็น 1) แนวทางสำหรับคนในพื้นที่ ควรคำนึงถึงศักยภาพของตน ให้ความสำคัญกับ การมีส่วนร่วมและจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และ 2) แนวทางสำหรับนักท่องเที่ยว ควรทำ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงชุมชน และ 3) แนวทางสำหรับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเป็น ผู้ให้คำชี้แนะ ช่วยเหลือ คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2555) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความต้องการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาศักยภาพของอำเภอกัลยาณิวัฒนาในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาความ ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ด้านพื้นที่ของตำบลบ้านจันทร์ และตำบล

แจ่มหลวง อำเภอถ้ำก้อพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากจุดดึงดูด เรียนรู้ และอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน สภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าสนสองใบและสนสามใบ ซึ่งเป็นผืนป่าสนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและสวยงามมาก มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี มีน้ำตกตามธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา ชนเผ่าปกากะญอ (กระเหรี่ยง) และลีซอ นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ มีวัดประจำอำเภออยู่ 1 แห่งที่สำคัญ คือ วัดจันทร์ ประชากรส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ยังคงมีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับป่า มีผ้าทอที่มีลวดลายและสีสันสวยงาม การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่มี 2 เส้นทางที่นิยมใช้กัน คือ เส้นทางจากแยกอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเส้นทางจากอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยไม่เคยปรากฏเรื่องความไม่ปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติที่จะเกิดกับการท่องเที่ยวเลย ด้านผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคนในชุมชน ร้อยละ 71 และเป็นผู้นำชุมชน ร้อยละ 29 ต้องการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้อยละ 90 เมื่อสอบถามถึงความต้องการส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ความต้องการที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ต้องการความรู้เรื่องการบริหารและการจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความโปร่งใส ความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากหน่วยงานภายนอกพื้นที่ คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะมีผลต่อการพัฒนาชุมชน แต่คนในชุมชนขาดความมั่นใจในการเริ่มต้นจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจากความต้องการที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ต้องการความรู้เรื่องการบริหารและการจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความโปร่งใส และต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากหน่วยงานภายนอกพื้นที่

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว และคณะ (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ วัดอุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน การจัดการองค์การดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง ได้แก่ การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูง การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูง การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง และการจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ พบว่า ศักยภาพด้าน

พื้นที่ธรรมชาติเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น สามารถนำมาประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวได้หลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และศักยภาพพื้นที่ด้านวัฒนธรรม ตำบลทุ่งสมอ มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน เป็นวัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง และยังใกล้ชิดกับวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง ได้แก่ เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่าจีน เผ่ามูเซอคา และเผ่าอีเก้อ สำหรับการพัฒนารักษาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวได้นั้น ผู้วิจัย คณะวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง จัดฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในหัวข้อการจัดองค์กรธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชน การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชผักปลอดภัย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชน แลได้ไปศึกษาดูงานโฮมสเตย์ที่หมู่บ้านมาตุลีและหมู่บ้านเหล่าหญ้า อำเภอเขาค้อ ที่หมู่บ้านบุไทรตลาดน้ำอัมพวา และตลาดโบราณ ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ ได้แก่ การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการโฮมสเตย์ การจัดการมัคคุเทศก์ การจัดการเพิ่มศักยภาพผลิตพืชผักปลอดภัย การจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดการตลาดการท่องเที่ยวชุมชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นพื้นที่การศึกษาวิจัยมีศักยภาพสำหรับการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันไปตามภูมิประเทศที่ตั้ง วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่แต่มีสิ่งดึงดูดใจที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสกับวัฒนธรรมในชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

นอกจากนี้การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะพบว่าการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นปัญหาที่จะทำให้มีความยั่งยืน ชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการบริหารและการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการตั้งแต่การกำหนดแนวทางการดำเนินงานและการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ซึ่งยังมีความคาดหวังว่าหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่และภารกิจที่ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการท่องเที่ยวจะเข้าไปให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการบริการและการจัดการให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามหลักการ

จากปัญหาและประเด็นที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปเป็นกรอบการศึกษาและเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

บทที่ 3

ศักยภาพและสถานการณ์ท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

3.1 จังหวัดร้อยเอ็ด : สถานภาพและศักยภาพ

3.1.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขาตอนเหนือ บริเวณตอนกลางของจังหวัดมีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่น บริเวณตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้ไปสู่จังหวัดที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตและมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้น เนื่องจากมีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและทางด้านกายภาพของจังหวัดที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดสถานะเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งมากขึ้นทั้งทางการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดร้อยเอ็ดมีดังนี้ (สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด, 2561)

1) ประวัติความเป็นมา

จังหวัดร้อยเอ็ดมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในอดีตมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ชื่อว่า “เมืองทุ่ง หรือ เมืองทง” ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณท้องที่อำเภอสุวรรณภูมิ ซึ่งมีท้าวเชียงและท้าวสุนเป็นผู้ครองเมืองแทนท้าวทนต์เนื่องมีปัญหาขัดแย้งกันท้าวทนต์จึงย้ายไปอยู่ “บ้านกุดจอก” ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี ท้าวเชียงและท้าวสุนได้ย้ายเมืองไปตั้งที่ ดงท้าวสาร และเรียกชื่อใหม่ว่า “เมืองสุวรรณภูมิ” ในปี พ.ศ. 2318 พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างเมืองขึ้นที่บ้านกลุ่มร้างซึ่งเดิมเป็นเมืองร้าง และให้ใช้ชื่อว่า “เมืองร้อยเอ็ด” ตามชื่อเดิมและให้ท้าวทนต์เป็น “พระขัติยะวงษา” เป็นเจ้าเมืองคนแรก และการสร้างเมืองร้อยเอ็ดขึ้นก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเป็นเขต “เมืองสุวรรณภูมิ” กับ “เมืองร้อยเอ็ด”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบการปกครอง และการบริหารราชการแผ่นดิน ทรงนำวิทยาการแผนใหม่จากประเทศตะวันตกมาใช้ ทรงตั้งกระทรวงขึ้น 12 กระทรวง มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในแต่ละกระทรวงให้แน่นอน และมีเสนาบดี รับผิดชอบบริหารงานของแต่ละกระทรวง

ซึ่งกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยใน หัวเมือง หลังจากนั้นพระองค์ได้ทรงเริ่มการจัดตั้ง มณฑลขึ้นในปี พ . ศ. 2437 โดยรวมหลาย ๆ จังหวัดขึ้นเป็นมณฑล มีข้าหลวงหรือข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองทั้งปวง ซึ่งก่อนการเปลี่ยนแปลงนี้การปกครองหัวเมืองนั้น อำนาจปกครองบังคับบัญชามีความแตกต่างกันออกไปตามความใกล้เคียงของท้องถิ่น หัวเมืองหรือประเทศราชยังไกลไปจากกรุงเทพฯเท่าใด ก็ยังมีอิสระในการปกครองตนเองมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการคมนาคมไปมาลำบาก หัวเมืองที่รัฐบาลปกครองบังคับบัญชาได้โดยตรงก็มีแต่หัวเมืองจัตวาใกล้ ๆ ส่วนหัวเมืองอื่น ๆ มีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครองแบบกินเมืองและมีอำนาจกว้างขวาง แต่การจัดตั้งมณฑลนั้นข้าหลวงหรือข้าหลวงเทศาภิบาลขึ้นตรงต่อส่วนกลาง ปี พ . ศ. 2435 ได้จัดตั้งมณฑลขึ้น โดยรวบรวมหัวเมืองเข้าด้วยกันมี 6 มณฑล คือ มณฑลลาวเฉียง มณฑลลาวพวน มณฑลลาวท้าว มณฑลเขมร มณฑลนครราชสีมา และมณฑลภูเก็ต ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดขึ้นต่อมณฑลลาวท้าว

ปี พ.ศ. 2437 ได้จัดระเบียบบริหารมณฑลแบบใหม่เป็นมณฑลเทศาภิบาลขึ้น 3 มณฑล คือ มณฑลพิษณุโลก มณฑลปราจีนบุรี และมณฑลราชบุรี ซึ่งเปลี่ยนแปลงมาจากมณฑลแบบเก่าและต่อมาได้ตั้งมณฑลต่าง ๆ ขึ้นอีกคือ มณฑลนครชัยศรี มณฑลนครสวรรค์ มณฑลกรุงเก่า มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลชุมพร มณฑลไทรบุรี (ภายหลังยกให้อังกฤษ เมื่อปี 2450) มณฑลเพชรบูรณ์ มณฑลพายัพ มณฑลอุดร มณฑลอิสาน มณฑลปัตตานี มณฑลจันทบุรี และมณฑลมหาสารคาม ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดขึ้นต่อมณฑลอิสาน ปี พ . ศ. 2455 ได้แยกมณฑลอิสานเป็น 2 มณฑล คือ “มณฑลอุบล” และ “มณฑลร้อยเอ็ด” มณฑลร้อยเอ็ด มี เมืองร้อยเอ็ด เมืองกาฬสินธุ์ เมืองมหาสารคาม ปี พ . ศ. 2465 ได้รวมมณฑลร้อยเอ็ด มณฑลอุบล และมณฑลอุดร ขึ้นเป็นภาคเรียกว่า “ภาคอิสาน” ปี พ.ศ. 2469 ยุบปกครองภาคอิสาน ให้จังหวัดในมณฑลร้อยเอ็ดและมณฑลอุบล ไปขึ้นกับ “มณฑลนครราชสีมา”

ระบอบมณฑลเทศาภิบาลนี้ได้ยกเลิกไปหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ . ศ. 2475 ต่อมารัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 จัดระเบียบบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ และได้ยกเลิกระบอบมณฑลเทศาภิบาล ขณะนั้น จังหวัดร้อยเอ็ดมี 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอธวัชบุรี อำเภอเสลภูมิ อำเภอโพนทอง อำเภออาจสามารถ อำเภอพนมไพร อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอจตุรพักตรพิมาน ต่อมาได้แบ่งพื้นที่เป็นอำเภอหนองพอก อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอเมืองสรวง อำเภอโพธิ์ชัย กิ่งอำเภอโพนทราย และกิ่งอำเภอเมยวดี

ต่อมาเมื่อได้มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทยก็เป็นที่ไปตามพระราชบัญญัติฉบับนั้น และถือเป็นหลักหรือรากฐาน

ของการแบ่งส่วนราชการไทยสมัยต่อๆ มา พระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ได้ถูกปรับปรุงแก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 ปี พ. ศ. 2515 โดยจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ จังหวัดนั้นให้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอขึ้นเป็นจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มี “ผู้ว่าราชการจังหวัด” เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบมาจนถึงปัจจุบัน

2) อาณาเขตที่ตั้ง

จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 24 ลิปดา ถึง 16 องศา 19 ลิปดา และเส้นแวงที่ 103 องศา 17 ลิปดาถึง 104 องศา 22 ลิปดา ทิศเหนือติดจังหวัดกาฬสินธุ์และมุกดาหาร ทิศใต้ติดจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ ทิศตะวันออกติดจังหวัดยโสธร ทิศตะวันตกติดจังหวัดมหาสารคาม อยู่ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร 512 กิโลเมตร มีพื้นที่ 8,299.46 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,187,156 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.1 ของภาค จัดเป็นลำดับที่ 10 ของภาค และลำดับที่ 23 ของประเทศ

3) การปกครอง และ ประชากร

จังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ 193 ตำบล (รวมตำบลในเมือง) 2,446 หมู่บ้าน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 รูปแบบ รวม 203 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 73 แห่ง (เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 72 แห่ง) และองค์การบริหารส่วนตำบล 129 แห่ง มีประชากรทั้งหมด จำนวน 1,303,093 คน แบ่งเป็นผู้ชาย 650,154 คน ผู้หญิง 652,939 คน

ตารางที่ 3.1 เขตการปกครองและจำนวนประชากรของจังหวัดร้อยเอ็ด

(ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม 2560)

ที่	อำเภอ	การปกครอง						ประชากร		รวม
		หมู่บ้าน (แห่ง)	ตำบล (แห่ง)	อบต. (แห่ง)	ทต. (แห่ง)	ทม. (แห่ง)	อบจ. (แห่ง)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
1	เมืองร้อยเอ็ด	201	15	11	3	1	1	76,277	79,098	157,273
2	เกษตรวิสัย	174	13	12	3	-	-	48,910	49,078	97,988
3	จตุรพักตรพิมาน	150	12	6	7	-	-	39,865	40,582	80,447
4	ธวัชบุรี	147	12	8	5	-	-	39,910	34,082	73,992
5	พนมไพร	160	13	12	2	-	-	33,366	33,028	66,394
6	โพนทอง	196	14	9	6	-	-	53,532	53,927	107,459
7	เสลภูมิ	235	18	7	10	-	-	59,831	60,347	120,178
8	สุวรรณภูมิ	199	15	10	6	-	-	57,083	58,204	116,287
9	อาจสามารถ	139	10	9	2	-	-	37,182	37,006	74,188
10	ปทุมรัตน์	101	8	6	3	-	-	26,455	26,787	53,242
11	หนองพอก	120	9	8	2	-	-	32,896	32,489	65,385
12	เมืองสรวง	49	5	-	4	-	-	11,614	11,669	23,283
13	โพธิ์ชัย	112	9	6	4	-	-	32,155	32,183	64,338
14	โพนทราย	57	5	3	2	-	-	13,895	13,911	27,806
15	เมยวดี	43	4	-	4	-	-	11,265	11,316	22,581
16	ศรีสมเด็จ	82	8	5	3	-	-	19,101	17,652	36,753
17	จังหาร	110	8	4	4	-	-	23,352	23,635	46,987
18	เชียงขวัญ	66	6	5	1	-	-	13,886	13,909	27,795
19	หนองฮี	54	4	3	1	-	-	12,459	12,193	24,638
20	ทุ่งเขาหลวง	51	5	5	-	-	-	11,752	11,800	23,552
	รวม	2,446	193	129	72	1	1	650,154	652,939	1,303,093

ที่มา : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด, 2561

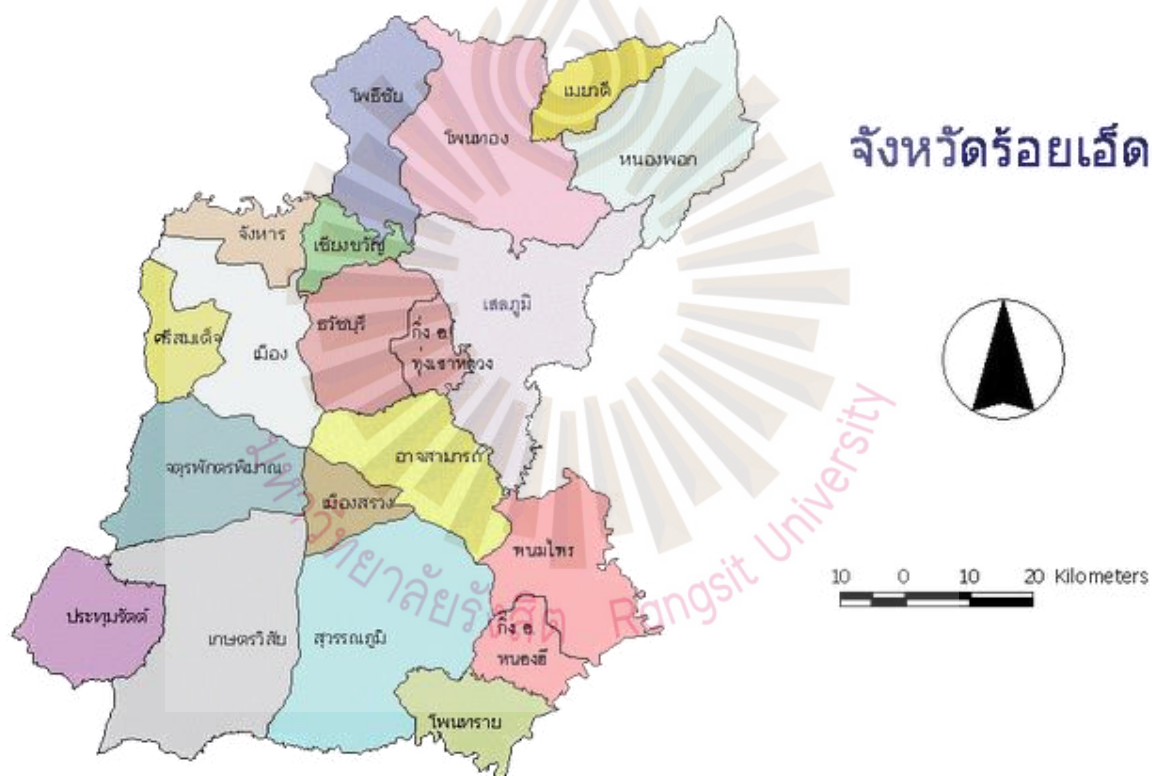
4) ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 130-160 เมตร ซึ่งสภาพพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกได้ดังนี้

พื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดในพื้นที่อำเภอหนองพอก อำเภอโพธิ์ชัย อำเภอโพนทอง และอำเภอเมยวดี มีลักษณะเป็นภูเขาเตี้ยๆ และพื้นที่ป่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำของลำน้ำยัง สภาพพื้นที่ลาดเทจากทิศตะวันตกเข้าหาลำน้ำยัง

พื้นที่ตอนกลาง ในพื้นที่อำเภอเสลภูมิ อำเภออาจสามารถ อำเภอเมืองสรวง อำเภอธวัชบุรี อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอจังหาร อำเภอเชียงขวัญ และ อำเภอทุ่งเขาหลวง เป็นพื้นที่ราบสูง สภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น มีแม่น้ำชีไหลผ่าน สภาพพื้นที่ลาดเทจากทิศตะวันตกไปทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงใต้

พื้นที่ทางตอนล่างในเขตท้องที่ อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอพนมไพร อำเภอโพธิ์ทราย และอำเภอหนองฮี เป็นที่ราบต่ำรูปกระทะที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิขนาดใหญ่ สภาพพื้นที่ลาดเทจากทางทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เข้าหาแม่น้ำมูล มีลำน้ำเสียวไหลผ่าน และมีแม่น้ำมูลเป็นเส้นเขตแดนกับจังหวัดสุรินทร์

รูปที่ 3.1 แผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่มา : google.co.th , 2560

5) ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดร้อยเอ็ดโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับอิทธิพลของมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล คือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะทำให้มีอากาศหนาวเย็นและแห้ง และ มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฝนตกชุก เนื่องจากจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะภูมิประเทศที่ราบสูงและบางพื้นที่เป็นภูเขาเตี้ยๆ ทำให้อากาศไม่หนาวเย็นมากในฤดูหนาว แต่อากาศจะค่อนข้างร้อนอบอ้าวในช่วงฤดูร้อน โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปี 27.56 องศาเซลเซียส นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ดในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวและอากาศเย็นสบาย และในช่วงดังกล่าวมีเทศกาลและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดให้ท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น ประเพณีลอยกระทง งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญชะเหวด เป็นต้น

6) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากสภาพของพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าพื้นที่เพื่อการเกษตรถึงร้อยละ 62.49 ของพื้นที่ แต่พบปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ในระดับที่ต่ำถึงต่ำมาก อย่างไรก็ตามจากลักษณะทางกายภาพของดินที่มีลักษณะเป็นดินทรายและมีความเค็ม ก็ส่งผลต่อการผลิตข้าวหอมมะลิที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีพื้นที่เป็นแอ่งกระทะขนาดใหญ่ มีพื้นที่ปลูกข้าวเป็นลูกคลื่น สูง ต่ำ สลับกัน ในดินมีธาตุโซเดียมและซัลเฟต มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ลักษณะสภาพภูมิประเทศมีความเค็มในดิน ความแห้งแล้งของพื้นที่ พันธุ์ข้าว สภาพอากาศธาตุอาหารในดินส่งผลให้ข้าวเกิดความเครียดและหลังสารหอม 2-acetyl-1pyrrolone (2AP) ในปริมาณ 0.1-0.2 ไมโครกรัม จึงทำให้ข้าวมีความหอมกว่าข้าวหอมมะลิที่ปลูกในพื้นที่อื่นของประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค การทำอุตสาหกรรม การทำปศุสัตว์ และทำการเกษตรทั้งแหล่งที่เป็นแม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำชี แม่น้ำยัง แม่น้ำมูล ลำน้ำเสียว ลำน้ำพลับพลา ลำน้ำเตา และมีแหล่งกักเก็บน้ำทั้งที่เป็นแหล่งน้ำชลประทานและแหล่งน้ำขนาดเล็ก จำนวน 1,737 แห่ง มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 195,107.75 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 3.97 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด และมีพื้นที่ป่าที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ 10 ป่า กระจายอยู่ในพื้นที่ของอำเภอต่างๆ

7) โครงสร้างพื้นฐาน

จังหวัดร้อยเอ็ดมีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวก มีการคมนาคมทางบกเป็นหลัก ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 512 กิโลเมตร และมีถนนทางหลวงแผ่นดินที่ใช้ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงทั้งสิ้น 12 เส้นทาง มีการคมนาคมทางอากาศซึ่งมีท่าอากาศยาน 1 แห่ง คือ ท่าอากาศยานร้อยเอ็ด มีเที่ยวบินระหว่าง กรุงเทพฯ ดอนเมือง – ร้อยเอ็ด มีสายการบินให้บริการ 2 สาย

การบิน และได้รับการประเมินว่าเป็นท่าอากาศยานที่เติบโตมากที่สุดเป็นอันดับ 3 ของประเทศไทย เนื่องจากในปี 2558 มีประชาชนใช้บริการโดยสารเครื่องบิน จำนวน 284,667 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2557 ที่มีประชาชนมาใช้บริการโดยสารเครื่องบิน จำนวน 69,932 คน เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 107.1

ในอนาคตจังหวัดร้อยเอ็ดจะมีเส้นทางรถขนส่งทางรถไฟ ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าและโอกาสที่ดีในการส่งเสริมและพัฒนาจังหวัดให้มีระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากกว่าในปัจจุบัน เส้นทางรถไฟที่จะผ่านจังหวัดร้อยเอ็ดอยู่ในขั้นดำเนินการศึกษาความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจและวิศวกรรมของโครงการก่อสร้างขยายเครือข่ายเส้นทางรถไฟที่จะเชื่อมโยงกับจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเส้นทางจะตัดผ่านอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และชุมชนต่างๆ ของจังหวัด ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพการสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน รองรับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ขยายโอกาสของการขนส่งสินค้าทางเกษตรไปยังภูมิภาคอื่นๆ และที่สำคัญเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีมากยิ่งขึ้น

8) แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัด สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้รวบรวมและจำแนกแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดร้อยเอ็ดออกเป็นประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ จังหวัดร้อยเอ็ดมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อยู่มาก ได้แก่ กู่กระโดน กู่กาสิงห์ กู่พระโกนา กู่โพนระฆัง กู่โพนวิท กู่วัดบ้านกล้วยเจดีย์หินวัดป่ากุง ปรากฏกู่บ้านขุมเงิน ปรากฏกู่พระมหาเจดีย์ชัยมงคล พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด พุทธอุทยานอีสาน (วนอุทยานผาน้ำย้อย) วัดกลางมิ่งเมืองวัดคงเจ้าปู่มหาศักดิ์สิทธิ์ดาราม วัดไตรภูมิ (หอพระไตรปิฎกโบราณ) วัดบึงพระลานชัย วัดบูรพาภิราม วัดป่าโนนสวรรค์ วัดพระธาตุอุโมงค์ วัดสระพังทอง วัดอุบลบริทิพย์ อนุสาวรีย์ชัยยะวงษา (ทน) ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภททางประวัติศาสตร์จังหวัดร้อยเอ็ดที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่

“กู่กาสิงห์” ตั้งอยู่ในวัดบูรพากู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมแบบเขมรอีกแห่งหนึ่ง มีขนาดค่อนข้างใหญ่และยังอยู่ในสภาพดี สร้างขึ้นในแบบศิลปะเขมรที่เรียกว่า "แบบบาปวน" ในราวช่วง พ.ศ. 1560-1630 เพื่อเป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวร เทพเจ้าสูงสุดองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ ปัจจุบันสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี สังกัดกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุด

แต่งและบูรณะกุ๋กาสิงห์ ให้สวยงามยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในภาคอีสานของไทย

กุ๋กาสิงห์ ประกอบด้วย ปรางค์ 3 องค์ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกันในแนวเหนือ-ใต้ แขนงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปรางค์องค์กลางมีขนาดใหญ่กว่าอีก 2 องค์ที่ขนาบข้าง และมีมุขยื่นทางด้านหน้าเป็นห้องยาว ส่วนฐานขององค์ปรางค์ก่อด้วยศิลาทราย ยังคงปรากฏลวดลายสลักเป็นชั้นเป็นแนว เช่น ลายกลีบบัวและลายกนก ได้ค้นพบศิวิลิ่งค์ ซึ่งเป็นตัวแทนของเทพสูงสุด (พระอิศวร) และความอุดมสมบูรณ์ตามลัทธิความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย และมีวิหารหรืออาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เรียกว่าบรรณาลัย อยู่ทางด้านหน้าทั้งสองข้าง ทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงซึ่งมีซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ ถัดออกไปเป็นคูน้ำรูปเกือกม้า ล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง

นอกจากนี้ยังพบทับหลังอีกหลายชิ้น ชิ้นหนึ่งสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณในซุ้มเรือนแก้ว และยังมีซุ้มหน้าบันสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณท่ามกลางลายก้านขดอีกด้วย ส่วนปรางค์อีก 2 องค์ที่ขนาบข้าง มีขนาดและลักษณะเดียวกัน ฐานก่อด้วยศิลาทราย ผันงก่ออิฐมีประตูเพียงด้านหน้า ภายในมีแท่นรูปเคารพวางอยู่จากลวดลายของศิลปกรรม

“เจดีย์หินทราย วัดป่ากุง” ตั้งอยู่ในวัดป่ากุง อำเภอศรีสมเด็จ เป็นแรงบันดาลใจของหลวงปู่ศรี พระเกจิชื่อดังของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการที่เห็น “บรมพุทโธ” มรดกโลกที่อินโดนีเซีย จึงได้สร้าง แบบจำลองความยิ่งใหญ่ไว้ที่วัดป่ากุง ร้อยเอ็ด โดยได้รับการสนับสนุนการก่อสร้างจากบรรดาศิษยานุศิษย์ที่ได้ร่วมกันบริจาค และก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ครบรอบ 90 ปี พรรษา 60 พระเทพวิสุทธิมงคล “หลวงปู่ศรี มหาวิโร” รูปแบบการก่อสร้างเป็นการจำลองแบบจากเจดีย์โบโรบูโด (บรมพุทโธ) ที่เกาะชวา อินโดนีเซีย โดยเริ่มก่อสร้าง 30 มกราคม พ.ศ. 2547 ใช้เวลาก่อสร้างเป็นเวลา 2 ปี และจัดให้มีพิธีสมโภชไปแล้วเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2549

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม คริวหลังสวน เจดีย์ม้ามงคลบัว วัดบ้านเหล่ากุวัดป่าถ้ำภูมวย วัดป่าท้าวพิทักษ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาร้อยเอ็ด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ได้แก่

“กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม” ตั้งอยู่ที่อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเมื่อเดือนมกราคม 2543 มีสมาชิกร่วมก่อตั้งทั้งหมด 69 คน โดยสมาชิกในกลุ่มได้ลงหุ้นร่วมกันเพื่อเป็นทุนที่

จะไปซื้อผ้าไหมมาทอให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำนาและเป็นการสร้างงานภายในหมู่บ้าน และเกิดความสามัคคีในกลุ่มช่วยเหลือกันในทุกด้านอย่างเป็นที่น่าพอใจ และเป็นการเริ่มที่จะทอผ้าอย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ปัจจุบัน “กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม” ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีความสวยงามและมีคุณภาพทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอย่างมาก นอกจากนี้ได้จัดให้มีบ้านพักแบบ “โฮมสเตย์” สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนบ้านห้วยหลิมและร่วมกันทำกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจเมื่อมาเยี่ยมชม

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีความสวยงามตามธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ ได้แก่ น้ำจึก น้ำตก ถ้ำโสภา บ่อพันขัน ภูคุ้มข้าว แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถ้ำน้ำชี แหลมพะยอม ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและเป็นที่ยอมรับมาก คือ

“น้ำตกถ้ำโสภา” เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ที่อำเภอหนองพอก อยู่ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ มีหินทรายวางสลับซับซ้อน กันรวมทั้งผาหินขนาดใหญ่ บริเวณใกล้เคียงมีอ่างเก็บน้ำห้วยพุงใหญ่ บริเวณน้ำตกถ้ำโสดามีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีเจดีย์หินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยซึ่งถือว่าเป็นความมหัศจรรย์ทางธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปปางมุนีโคดม ประดิษฐานในศาลาที่พักสงฆ์ไว้เป็นที่สักการบูชาของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมน้ำตกแห่งนี้

แหล่งท่องเที่ยวถ้ำน้ำตกถ้ำโสภา เริ่มบูรณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2540 โดยมีหลวงปู่กาล ปภากโร เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างและเป็นผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวถ้ำน้ำตกถ้ำโสภา ซึ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ที่พักสงฆ์ถ้ำน้ำตกถ้ำโสภา เหตุที่มีการตั้งชื่อว่า “น้ำตกถ้ำโสภา” เดิมมีเรื่องเล่าอยู่ว่าในสมัยสร้างพระธาตุพนม มีสองสามี ภรรยาคนหนึ่ง สามีชื่อ “โส” และภรรยาชื่อ “คา” อยากที่จะเอาเงินและทองไปใส่ในพระธาตุพนม ก็ต้องเดินทางไปผ่านป่าเลยไปเจอถ้ำแห่งหนึ่งก็เลยใช้เป็นที่พักอาศัยระหว่าง เดินทาง และต่อมาก็ใช้ถ้ำแห่งนี้เป็นที่พักอาศัยระหว่างออกไปหาอาหารป่า เมื่อเหนื่อยล้าก็จะกลับมาพักที่ถ้ำแห่งนี้เป็นประจำทุกวัน จนชาวบ้านได้เรียกชื่อว่า “ถ้ำโสภา” และจากที่มีน้ำตกอยู่ในตัวแหล่งท่องเที่ยวนี้ด้วยจึงได้ตั้งชื่อเป็น “น้ำตกถ้ำโสภา” และได้บูรณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสำนักสงฆ์จนถึงปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น มีกิจกรรมและกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ ได้แก่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ บึงเกลือ

“บึงเกลือ” เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่อำเภอเสลภูมิ เป็นสายเลือดหลักของประชาชนในตำบลบึงเกลือในการทำนาปรังและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ด้วย

เมื่อประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมา บึงเกลือเป็นที่ราบต่ำมีห้วยหนองเป็นจำนวนมาก เช่น หนองสร้างจัน หนองหวาย หนองเบ็น เป็นต้น ฤดูฝนมีน้ำไหลจากแม่น้ำยัง ห้วยวังหลวง ฤดูแล้งน้ำในแอ่งจะแห้งยังมีเหลือแต่หนองบึงเล็กๆ ในฤดูแล้งพื้นดินจะแห้งแล้งและมีเกร็ดเกลือขึ้นไปทั่ว ชาวบ้านนิยมนำมาต้มสกัดเอาเกลือไว้บริโภคในครัวเรือน จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บึงเกลือ” บริเวณที่ชาวบ้านต้มเกลือถูกน้ำท่วมหมด สัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ปลาชุกชุมมากจนทำให้นักแร้งมากินปลาจนมีชื่อหมู่บ้านที่อยู่ใกล้บึงนี้ชื่อว่า “อีแร้ง” หรือ “บ้านแส้ง” (บ้านห้วย ในปัจจุบัน) อ่างเก็บน้ำบึงเกลือมีพื้นที่ ประมาณ 7,500 ไร่ อยู่ในเขตตำบลบึงเกลือเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนของตำบลวังหลวง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ราบแต่ก็มีพื้นที่ที่เป็นภูเขาและมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นถ้ำที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะเข้ามาท่องเที่ยว ได้แก่ ถ้ำสินชัย

แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน และการศึกษาหาความรู้ ได้แก่ บึงปลาอู๋ชัย บึงสาธารณะหนองพอก สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ดและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว คือ “บึงปลาอู๋ชัย” ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นเกาะอยู่กลางบึงน้ำขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ประมาณ 200,000 ตารางเมตร บึงปลาอู๋ชัยเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตกแต่งประดับประดาเป็นสวนไม้ดอก ขนาดใหญ่ รวมทั้งมีการประดับตกแต่งด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ จึงเกิดความร่มรื่นสบายตา และในบึงน้ำมีปลานิตต่างๆ หลากหลายพันธุ์ อีกทั้งยังมีเรือจักรยานน้ำและเรือพายไว้บริการประชาชนให้พายเล่นในบึงแห่งนี้ นอกจากนี้ บึงปลาอู๋ชัย ยังใช้เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลของจังหวัด รวมไปถึงการจัดมหรสพต่างๆ ภายในจังหวัดอีกด้วย

บึงปลาอู๋ชัย เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ ของจังหวัดร้อยเอ็ด ภายในบึงปลาอู๋ชัยมีสิ่งก่อสร้างที่น่าสนใจคือ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ชาวร้อยเอ็ดเคารพนับถือและเชื่อว่า เจ้าพ่อ จะช่วยคลอบคลำให้ชาวเมืองร้อยเอ็ด มีความสุขความเจริญ คิดสิ่งใดให้สมปรารถนา จึงเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ชาวเมือง ร้อยเอ็ด และนักท่องเที่ยวต่างก็มากราบนมัสการขอพรกันเป็นประจำ พระพุทธรูปปางลีลาขนาดใหญ่กลางสวนดอกไม้ พานรัฐธรรมนูญ และนาฬิกาดอกไม้ ภูปลาอู๋ชัย มีลักษณะเป็นน้ำตกจำลองและรูปปั้นสัตว์ต่าง ๆ คล้ายสวนสัตว์ สนามเด็กเล่น และสวนสุขภาพเป็นสวนออกกำลังกาย เพื่อให้ประชาชนได้ออกกำลังกาย

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ศาลหลักเมืองร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ภายในบริเวณบึงพลาญชัย เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมีนักท่องเที่ยวมากราบสักการะเมื่อได้มาท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด

จากความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทำให้จังหวัดร้อยเอ็ดมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนและเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว เพื่อคาดหวังให้มียกท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี

แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จะอยู่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดร้อยเอ็ด และจะมีการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป ทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชน ที่จะมีส่วนร่วมและการบริหารและการจัดการอย่างไร ทำให้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดไม่มีการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันหรือยังขาดการบูรณาการในการประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9) ประเพณีและเทศกาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดนอกจากจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและงดงามสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ประเพณีและเทศกาลทางศาสนาและวัฒนธรรมที่จังหวัดร้อยเอ็ดจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการเติบโตและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดเป็นอย่างมาก นอกจากมูลค่าเพิ่มที่ได้จากทางเศรษฐกิจแล้วการจัดการประเพณีและเทศกาลของแต่ละปีทำให้ประชาชนของจังหวัดร้อยเอ็ดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนทั้งทางด้านองค์ความรู้และงบประมาณในการจัดงาน ภาคเอกชนช่วยสนับสนุนทางด้านงบประมาณให้สามารถดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการจัดกิจกรรมตามประเพณี ได้รับความรู้เกี่ยวกับงานประเพณีและเทศกาลที่ร้อยเอ็ดได้จัดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดงานประเพณีและเทศกาลของจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านศิลปะและวัฒนธรรม

งานประเพณีและเทศกาลของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีการจัดกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องทุกปีและมีนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวเป็นประจำตลอด และได้กำหนดไว้ในปฏิทินการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจด้านการท่องเที่ยว อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มี ดังนี้

ประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด

“บุญผะเหวด” หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน แต่ถ้ามองเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ในตำนานฮีตสิบสอง ได้กล่าวถึงการทำบุญผะเหวด ไว้ว่า "สอดเดือน ๔ ให้พากันเก็บ ดอกจาน สานบั้งไม้ไผ่ เสียบดอกจิก ..." ก็พอจะอนุมานได้ถึงสภาพทั่วไปของชาว อีสานว่า ดอกจิก ดอกจาน บานราวต้นเดือนสาม พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาตินี้เอง และในงานนี้ ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อานิสงส์ ไปเกิดในภพพระอริยมตไตรย์ ชาวอีสาน จะจัดทำบุญผะเหวด ปีละหนึ่งครั้ง ระหว่างเดือน 3 เดือน 4 ไปจนถึงกลางเดือน 5 โดยจะมีวันรวม ตามภาษาอีสาน เรียกว่า วันโฮมบุญ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลา หรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ รูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันท่อน มีการตั้งธงใหญ่ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันท่อน และเครื่องควาหวาน สำหรับ ผี เปรต และมาร รอบๆ ศาลาการเปรียญจะแขวน ผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ 1 ถึงกัณฑ์สุดท้าย

การจัดงานประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ดเริ่มจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2534 และจัดต่อเนื่องมาเป็นประจำทุกปี ในแต่ละปีถือว่าจัดได้ยิ่งใหญ่มาก ซึ่งจะจัดประเพณีบุญผะเหวดในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนมีนาคมของทุกปี (หรือเดือนสี่) จะใช้เวลาจัดงาน 3 วัน โดยใช้ชื่อ งาน "กินข้าวปุ้น บุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ" โดยใช้สถานที่จัดงานบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ และ บึงพลาญชัย เป็นงานบุญที่พระเทศน์มหาเวสสันดรชาดก เรียกการเทศน์นี้ว่า เทศน์มหาชาติ กิจกรรมที่จัดขึ้นในประเพณีบุญผะเหวดมีการแห่ขบวนผะเหวด 13 ขบวน ตามกัณฑ์เทศน์มหาชาติ จากอำเภอและหน่วยงานต่างๆ บริเวณรอบบึงพลาญชัย ด้านในก็จัดเป็นร้านข้าวปุ้น (ขนมจีน) ไว้คอยบริการฟรีสำหรับผู้มาร่วมงาน

ประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ดทุกภาคส่วน ได้จัดร้านข้าวปุ้น (ขนมจีน) พร้อมทั้งนำยาหลากหลายชนิด ให้ผู้มาร่วมงาน ได้กินฟรีตลอดงาน พร้อมจัดกิจกรรมการแข่งขันกินข้าวปุ้นเร็ว ชิงรางวัลเงินสด และถ้วยรางวัล การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การประกวดดนตรีพื้นบ้าน การเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน ส่วนภาคกลางคืน จะเป็นการแสดงแสง สี เสียง ตำนานพระเวสสันดรชาดก โขนจากกรมศิลปากรเรื่อง รามเกียรติ์ และหนังตะลุง ให้ชมฟรีตลอดทั้งคืนอีกด้วย

บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลคือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติ เป็นสำคัญ ดังนั้น บรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณ จึงถือเป็นเทศกาล ที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจ

ร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมา จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่า และอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไป

ในแต่ละปีช่วงเวลาที่มีการจัดงานบุญผะเหวดจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจำนวนมาก ทำให้จำนวนที่พักภายในจังหวัดไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้ทำให้นักท่องเที่ยวต้องไปพักในจังหวัดใกล้เคียง และผลที่เกิดจากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปีและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อยๆ จากปัจจัยหลายๆ ด้านทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าบริการและสินค้าที่ระลึกต่างๆ

ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป

ประเพณี “สมมน้ำคั้นเพ็ง เส็งประทีป” เป็นอีกหนึ่งงานประเพณียิ่งใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ด อันมีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา “สมมน้ำ” หมายถึง การขอขมาแม่ “คั้นเพ็ง” หมายถึง วันเพ็ญ “เส็ง” หมายถึง การประกวดแข่งขัน และ “ประทีป” หมายถึง กระทง เมื่อแปลจากภาษาถิ่นแล้ว ความหมายโดยรวมจึงหมายถึง ประเพณีขอขมาน้ำในคืนวันเพ็ญและการแข่งขันประกวดกระทง โดยประเพณีนี้ยังถือเป็นการบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกวิธีหนึ่ง โดยอาศัยสายน้ำเป็นสื่อ นำพากระทงดอกไม้รูปเทียน ไปสักการบูชาพระพุทธเจ้าอีกด้วย การจัดงานประเพณี “สมมน้ำคั้นเพ็ง เส็งประทีป” จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยใช้ใช้สถานที่บริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ และ บึงพลาญชัยร้อยเอ็ด กิจกรรมที่น่าสนใจภายในงานประกอบด้วย การประกวดกระทงประทีปใหญ่ ซึ่งด้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การประกวดกระทงอนุรักษ์ธรรมชาติ ขบวนแห่กระทงประทีป 12 หัวเมือง ตามตำนานเมืองร้อยเอ็ด การประกวดธิดาสาเกตนคร และการร่วมสมมน้ำด้วยเพลงประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจะมีประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ดและนักท่องเที่ยวร่วมกันร่วมที่ลานสาเกตนคร บึงพลาญชัย

หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้าร่วมการจัดกิจกรรมในงานเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแล้วยังเป็นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวได้มาร่วมงาน “สมมน้ำคั้นเพ็ง เส็งประทีป” แล้วก็จะเดินทางไปท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ดและซื้อของที่ระลึกประจำจังหวัดกลับไปด้วย

3.2 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2561-2564 บนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์การพัฒนากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงการนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลสภาพทั่วไป ปัญหาและความต้องการของประชาชน ตลอดจนการประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมา สักยภาพการพัฒนาในปัจจุบัน และโอกาสในการพัฒนาในอนาคตของจังหวัดร้อยเอ็ด

แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2561-2564 มีพันธกิจเพื่อส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยนวัตกรรม เพิ่มศักยภาพการบริหารทรัพยากรและสินค้า การเกษตรให้เกษตรกรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย พัฒนาให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน เชื่อมโยงการบริการ สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมอีสาน ค่านิยม และประเพณีที่ดีงาม สามารถผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน พัฒนาคณะให้มีคุณภาพ สร้างโอกาส สร้างอาชีพ รายได้ ให้ภาคประชาสังคม และส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยกกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีคุณภาพ และสร้างความมั่นคงภายในและส่งเสริมการให้บริการภาครัฐอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2560-2561 ประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญและเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด คือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว การบริการ การค้าและการลงทุน มีเป้าประสงค์ให้จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การบริการ การค้า และการลงทุน เพื่อพัฒนาให้ระบบเศรษฐกิจดี มีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคการเกษตรของจังหวัดเพิ่มขึ้น โดยมีตัวชี้วัดคือรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5 ต่อปี อัตราการเจริญภาคบริการเพิ่มขึ้น ร้อยละ 2 ต่อปี รายได้จากการจำหน่ายสินค้า OTOP เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10 ต่อปี และมีมูลค่าการค้าและการลงทุนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 2 ต่อปี

โดยมีกลยุทธ์ที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้ตัวชี้วัดเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 4 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวและงานประเพณีวัฒนธรรมอีสานต่อเนื่องทั้งปี 2) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่ง และระบบโลจิสติกส์ให้ได้มาตรฐาน 3) ส่งเสริมการตลาด การลงทุน อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และส่งเสริม

การจัดบริการสุขภาพ และพัฒนา และ 4) พัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนา SMEs เพื่อการค้าและส่งออก

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดฯ มีโครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวหลายโครงการ โดยเป็นโครงการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวให้สามารถแข่งขันกับจังหวัดใกล้เคียง การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ของจังหวัด การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดงานประเพณีและ วัฒนธรรมที่ดำเนินการทุกปี การสร้างและพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนา ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งในแต่ละโครงการ จะมีหน่วยงานราชการเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับ เป็นต้น

บทที่ 4

ข้อค้นพบและแนวทางการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ของจังหวัดร้อยเอ็ด

4.1 ศักยภาพและสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด

หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ โดยการสำรวจจากการลงพื้นที่และประเมินแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักการ ซึ่งหน่วยงานจะจัดทำทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับนำไปจัดทำเป็นพื้นที่สำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพเพิ่มสูงขึ้น หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้จัดทำทะเบียนแหล่งท่องเที่ยว เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งในแต่ละหน่วยงานได้จัดทำทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังนี้

4.1.1 สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จังหวัดร้อยเอ็ด

สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคสังกัดสำนักงานปลัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน้าที่ประสานงานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของกระทรวง จัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการของจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัดรวมทั้งติดตาม ประเมินผลและรายงานสถานการณ์การท่องเที่ยว รวมถึงปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด การจัดทำทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นการจัดทำข้อมูลเพื่อใช้สำหรับนำไปจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานตามที่หน่วยงานกำหนด

สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ดได้รวบรวมและจัดทำเป็นทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญหลักไว้ 12 แหล่งชุมชน ได้แก่

- 1) ชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ มีความโดดเด่นในการทำผ้าห่มหวดโบราณ

- 2) ชุมชนตำบลบึงเกลือ อำเภอเสลภูมิ มีทะเลสาบบึงเกลือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติขนาดใหญ่ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี
- 3) ชุมชนตำบลบึงเกลือ อำเภอสุวรรณภูมิ มีการจัดทำผ้าฝ้ายทอมือ และมีวัฒนธรรมและภาษาผู้ไทที่จะให้นักท่องเที่ยวไปสัมผัสและเยี่ยมชม
- 4) ชุมชนบ้านตาหยวก อำเภอสุวรรณภูมิ มีการจัดทำผ้าไหม และมีวัฒนธรรมและภาษาเขมรที่ยังคงใช้อยู่ในพื้นที่ของชุมชน
- 5) ชุมชนบ้านโพนฮาด อำเภอเกษตรวิสัย ในชุมชนมีการส่งเสริมให้มีการจัดการเกษตรแบบพอเพียงและเกษตรผสมผสานแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 6) ชุมชนตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ ส่งเสริมให้ชุมชนทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9
- 7) ชุมชนบ้านวังชัย อำเภอโพนทอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 8) ชุมชนบ้านห้วย อำเภอสุวรรณภูมิ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีปราสาทคู่พระโกนาที่เป็นโบราณสถานศิลปกรรมเขมรที่มีความเก่าแก่และสวยงาม
- 9) ชุมชนบ้านจ้อก้อ อำเภออาจสามารถ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบผสมผสาน มีการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามเพื่อเป็นสินค้าของชุมชน
- 10) ชุมชนบ้านสนามชัย อำเภออาจสามารถ มีวัดบ้านสนามชัยที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สวยงามและประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน
- 11) ชุมชนบ้านปอภาร อำเภอเมืองร้อยเอ็ด มีการจัดทำผ้าไหมสำหรับเป็นสินค้าชุมชน และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 12) ชุมชนตำบลโนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ มีความโดดเด่นในการทำผ้าไหมลายปักคู่ ซึ่งเป็นชุมชนเดียวที่ยังคงรักษาและสืบทอดการทำผ้าไหมลายปักคู่ และมีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

4.1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด

สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีภารกิจตามกฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2552 ซึ่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2552 ให้สำนักงาน

พัฒนาชุมชนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนของจังหวัด ดำเนินการประสานงาน เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ในจังหวัด กำหนด กำกับดูแล ให้คำแนะนำและ สนับสนุนการปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุน การปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาสำนักงาน พัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมและสนับสนุน โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP ตามนโยบายของรัฐบาลและยังคงมีการดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการสร้างอาชีพและ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จนสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการพัฒนาสินค้าให้ มีความสวยงามและมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น

ในปี 2561 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดดำเนินการ “โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOPT นวัตกรรม” ตามนโยบายรัฐบาลที่ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มี กรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการ ให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและมีรายได้ที่ดีขึ้น และแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขัน ในเชิงธุรกิจของภาคบริการ โดยสอดคล้องกับนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านการลดความ เหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ มุ่งเน้นการสร้างโอกาส อาชีพ และการ มีรายได้ที่มั่นคง โดยการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น (Local Economy) ให้เกิดความเข้มแข็ง โดยการใช้ ความหลากหลาย ใช้อัตลักษณ์ของท้องถิ่น มาสร้างมูลค่าและคุณค่า ผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้การบูรณาการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เชื่อมโยง ระหว่างชุมชน อำเภอ จังหวัด และภาค โดยยึดโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของกระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีบทบาท และภารกิจสำคัญในการพัฒนาระบบกลไกการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้การพึ่งตนเอง พัฒนาการ บริหารจัดการชุมชนให้พึ่งตนเองได้ มีการสร้างระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากให้ มั่นคงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ในการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ โครงการหนึ่งตำบล

หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ในชุมชนมาต่อยอด เพิ่มมูลค่าพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและรายได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนพึ่งตนเองได้ในปี 2564

นอกจากนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหลักในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ จึงได้ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) ขึ้น โดยดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาทั้งสิ้น 68 หมู่บ้าน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของคนภายในและภายนอกชุมชน มีการพัฒนาผู้นำชุมชนให้สามารถบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นสินค้าที่ระลึก มีแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน มีการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ให้มีความสวยงามปลอดภัย โดยแสดงถึงอัตลักษณ์ของหมู่บ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและสืบสานภูมิปัญญา มีฐานการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและอาชีพ ให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านเพื่อสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการและใช้จ่ายในหมู่บ้าน การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการพัฒนาและบูรณาการทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริมการตลาดชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนารายได้ให้มีความมั่นคง ด้วยความเชื่อที่ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนมุ่งเน้นการสร้างวิถีอัตลักษณ์หัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากทรัพยากรทางธรรมชาติสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP หรือ ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นยกระดับให้เป็นสินค้าที่ระลึก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การผลิตสินค้าชุมชน รวมทั้งการพัฒนาอาหารพื้นถิ่น (อาหาร OTOP รสไทยแท้) เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมและใช้จ่ายในหมู่บ้าน โดยนักท่องเที่ยวจักได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิตชุมชนจริง มีความอบอุ่นและประทับใจ ด้วยวิธีการเชื่อมโยงสินค้า OTOP ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวและบริการ โดยยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการสร้างกิจกรรมเสริมสร้างด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับ

ประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น (Local Economy) ได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดคัดเลือก และส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผลิตภัณฑ์	ที่อยู่
1.	ชุมชนปอการ	น้ำพริกปลาอย่าง	หมู่ที่ 7 ตำบลปอการ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
2.	บ้านหัวหนอง	ถั่วดาวอินคาชาสมุนไพรไทย	หมู่ที่ 10 ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
3.	บ้านโนนสำราญ	ผ้าขาว	หมู่ที่ 6 ตำบลเมืองทอง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
4.	บ้านสว่างธรรมวิเศษ	ข้าวเม่าคลุก	หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย
5.	บ้านหนองสระหงส์	เย็บผ้าม่าน	หมู่ที่ 6 ตำบลกำแพง อำเภอเกษตรวิสัย
6.	บ้านกู่กาสิงห์	ผ้าไหมมัดหมี่	หมู่ที่ 1 ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย
7.	บ้านน้อยพัฒนา	ข้าวหอมมะลิ	หมู่ที่ 9 ตำบลดงครั้งใหญ่ อำเภอเกษตรวิสัย
8.	บ้านฝาง	กระติบข้าวสีธรรมชาติ	หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านฝาง อำเภอปทุมรัตต์
9.	บ้านบักคู	ผ้าไหมลายสก็อต	หมู่ที่ 2 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตต์
10.	บ้านจานเหนือ	ผ้าขาวม้า	หมู่ที่ 3 ตำบลบัวแดง อำเภอปทุมรัตต์
11.	บ้านสวนปอ	ผ้าขาวม้า	หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตต์

ตารางที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดคัดเลือก และส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของ จังหวัดร้อยเอ็ด (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผลิตภัณฑ์	ที่อยู่
12.	บ้านสำราญ	ข้าวกล้องอินทรีย์	หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตต์
13.	บ้านหนองบัวบาน	ผ้าขาวม้า	หมู่ที่ 2 ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตต์
14.	บ้านอู่มงาน	แปรรูปกระเป่าถั่ว	หมู่ที่ 2 ตำบลหนองผือ อำเภอจตุรพักตรพิมาน
15.	บ้านหัวฝาย	ตะกร้าพลาสติก	หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองหงส์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน
16.	บ้านผือฮี	เห็ดนางฟ้าปลอดสาร	หมู่ที่ 11 ตำบลดงแดง อำเภอจตุรพักตรพิมาน
17.	บ้านสวนมอญ	ผ้าไหมมัดหมี่	หมู่ที่ 4 ตำบลอีง่อง อำเภอจตุรพักตรพิมาน
18.	บ้านปรางค์กู่	เห็ดนางฟ้า	หมู่ที่ 9 ตำบลมะฮี อำเภอธวัชบุรี
19.	บ้านโคกสว่าง	ชาบัตินิต(หญ้าหวานรสจืด)	หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสว่าง อำเภอพนมไพร
20.	บ้านนนวน	น้ำยาล้างจาน	หมู่ที่ 12 ตำบลนนวน อำเภอพนมไพร
21.	บ้านเทพารักษ์	เสื่อกก	หมู่ที่ 9 ตำบลพนมไพร อำเภอพนมไพร
22.	บ้านสมสนุก	เสื่อกกสีธรรมชาติ	หมู่ที่ 10 ตำบลพรมสวรรค์ อำเภอโพนทอง
23.	บ้านวังชัย	ผ้าฝ้ายตัดเสื่อ	หมู่ที่ 11 ตำบลโนนชัยศรี อำเภอโพนทอง
24.	บ้านโพนเงิน	เสื่อกกสีธรรมชาติ	หมู่ที่ 5 ตำบลเวง อำเภอโพนทอง
25.	บ้านขามเปี้ย/ชัยวาริ	ขนมนางเล็ด	หมู่ที่ 1 ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย
26.	บ้านชุมชนคำพอง	ขนมนางเล็ด	หมู่ที่ 9 ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย

ตารางที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดคัดเลือก และส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของ จังหวัดร้อยเอ็ด (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผลิตภัณฑ์	ที่อยู่
27.	บ้านศรีวิไล	ผ้าพันคอผ้าฝ้าย	หมู่ที่ 13 ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพนสะไห้
28.	บ้านปากบุง	ปลาข่างสมุนไพร	หมู่ที่ 3 ตำบลสะอาด อำเภอโพนสะไห้
29.	บ้านเชียงใหม่	ข้าวหลามสามรส	หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงใหม่ อำเภอโพนสะไห้
30.	บ้านโคกกลาง	แกงอ่อมหาวาย	หมู่ที่ 2 ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก
31.	บ้านท่าสะอาด	ฮวดนึ่งข้าว	หมู่ที่ 6 ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก
32.	บ้านท่าส้มป่อย	จักรสานตะกร้าพลาสติก	หมู่ที่ 10 ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก
33.	บ้านวังน้ำวน	กลุ่มข้าวหลามไม้แปะ	หมู่ที่ 12 ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก
34.	บ้านท่าม่วง	ผ้าไหมทอมือ/ผ้าฝ้ายทอมือ	หมู่ที่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ
35.	บ้านเมืองใหม่	ลูกประคบสมุนไพร	หมู่ที่ 8 ตำบลกลาง อำเภอเสลภูมิ
36.	บ้านหนองฟ้า	ปลาร้าบอง	หมู่ที่ 1 ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ
37.	บ้านเมืองไพร	ตะกร้า	หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ
38.	บ้านหม้า	ขนมปังกรอบหอมมะลิ	หมู่ที่ 7 ตำบลสระคู อำเภอสหัสขันธ์
39.	บ้านตาหยวก	ข้าวหอมมะลิ	หมู่ที่ 13 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสหัสขันธ์
40.	บ้านหนองหัว	ผักปลอดสารพิษ	หมู่ที่ 14 ตำบลสระคู อำเภอสหัสขันธ์
41.	บ้านหญ้าหนอง	กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ	หมู่ที่ 8 ตำบลจำปาขัน อำเภอสหัสขันธ์

ตารางที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดคัดเลือก และส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของ จังหวัดร้อยเอ็ด (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผลิตภัณฑ์	ที่อยู่
42.	บ้านหนองบัว	กลุ่มปลูกถั่วลิสง	หมู่ที่ 5 ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ
43.	บ้านโนนค้อ	ແหมมหมู	หมู่ที่ 6 ตำบลหนองผือ อำเภอเมืองสรวง
44.	บ้านสูงยาง	ขนมต้ม	หมู่ที่ 7 ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง
45.	บ้านข่อย	ผ้าไหมมัดหมี่	หมู่ที่ 2 ตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง
46.	บ้านคันธนาม	พวงกุญแจคู่คันธนาม	หมู่ที่ 9 ตำบลยางคำ อำเภอโพนทราย
47.	บ้านหนองทุ่ม	ขนมโดนัท	หมู่ที่ 2 ตำบลสามขา อำเภอโพนทราย
48.	บ้านม่วงน้อย	ทอเสื่อกก	หมู่ที่ 2 ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพนทราย
49.	บ้านหนองเหนื่อ	ข้าวหลาม	หมู่ที่ 13 ตำบลหนอง อำเภอบางสามารถ
50.	บ้านสนามชัย	ข้าวเกรียบฟักทอง	หมู่ที่ 17 ตำบลโพนเมือง อำเภอบางสามารถ
51.	บ้านฟ้าล้อม	ทอเสื่อกก	หมู่ที่ 2 ตำบลหนอง อำเภอบางสามารถ
52.	บ้านท่าค้อ	ผ้าฝ้ายลายไข่มดแดง	หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านแจ้ง อำเภอบางสามารถ
53.	บ้านห้วยแก้ว	ผ้าไหมมัดหมี่	หมู่ที่ 3 ตำบลหนอง อำเภอบางสามารถ
54.	บ้านใหม่ไฟฟ้า	ข้าวชาย่านางแดง	หมู่ที่ 2 ตำบลบึงเลศ อำเภอเมยวดี
55.	บ้านบึงเลศเหนือ	เสื่อบักมือ	หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเลศ อำเภอเมยวดี

ตารางที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 68 ชุมชน ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดคัดเลือก และส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของ จังหวัดร้อยเอ็ด (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผลิตภัณฑ์	ที่อยู่
56.	บ้านเลิศสมบูรณ์	ผ้าขาวม้าฝ้าย	หมู่ที่ 9 ตำบลบึงเลิศ อำเภอเมยวดี
57.	บ้านป่ากุง-ศรีสมเด็จ	น้ำยาล้างจาน	หมู่ที่ 10 ตำบลศรีสมเด็จ อำเภอศรีสมเด็จ
58.	บ้านป่าเม้าเหนือ	หมอน	หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองเปลือย อำเภอศรีสมเด็จ
59.	บ้านตลาดค้อ	ขนมไข่นมสด	หมู่ที่ 5 ตำบลจังหาร อำเภอจังหาร
60.	บ้านอนามัย	ผ้าสาเกตุ	หมู่ที่ 2 ตำบลผักแว่น อำเภอจังหาร
61.	บ้านป่าน	ข้าวกลิ้งสามสายพันธุ์	หมู่ที่ 17 ตำบลคงสิงห์ อำเภอจังหาร
62.	บ้านเขวาสี	จิ้งหรีดแก้วสมุนไพร	หมู่ที่ 3 ตำบลแสนชาติ อำเภอจังหาร
63.	บ้านทุ่งสว่างสามัคคี	น้ำสมุนไพรว่านหาง จระเข้	หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านเขือง อำเภอเขียงขวัญ
64.	บ้านเกษมสุข	เสื่อกก	หมู่ที่ 5 ตำบลพลับพลา อำเภอเขียงขวัญ
65.	บ้านดอนแดง	ผ้าลายจิด	หมู่ที่ 4 ตำบลเขียงขวัญ อำเภอเขียงขวัญ
66.	บ้านม่วงหวาน	ขนมดอกจอก	หมู่ที่ 12 ตำบลเด่นราษฎร์ อำเภอหนองฮี
67.	บ้านหนองจาน	ผ้าจิด	หมู่ที่ 8 ตำบลคู่อิ่ง อำเภอหนองฮี
68.	บ้านยางค้อ	ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	หมู่ที่ 4 ตำบลเทอดไทย อำเภอทุ่งเขาหลวง

เห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดที่หน่วยงานภาครัฐได้รวบรวมและคัดเลือกเพื่อเป็นข้อมูลนำไปส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดศักยภาพและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นที่หลากหลายทั้งทางด้านวัฒนธรรม ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน การเกษตรแบบพอเพียง สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจะต้องสอดคล้องกับนโยบายและภารกิจของหน่วยงานนั้น ซึ่งอาจจะไม่ครอบคลุมทุกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีความหลากหลายมากกว่าชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐได้คัดเลือกมา

4.2 รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

การขับเคลื่อนการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดที่ประสบผลสำเร็จได้ดำเนินการและการบริหารจัดการ โดยนำหลักการสำคัญของการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือทำให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนเอง และการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของ อนุก เหล่าธรรมทัศน์ และ วลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ที่เสนอว่าต้องทำจากสองแนวทางคือ คือการสร้างพลเมือง สร้างชุมชน ประชาคม และสร้างศักยภาพกับเพิ่มแรงจูงใจในการจัดการ พัฒนาตนเองของท้องถิ่นต่างๆ โดยร่วมกับพลเมืองและประชาคม และภาครัฐทั้งส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาคต้องส่งเสริมความเป็นพลเมืองของชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งการให้ความสำคัญกับชุมชนและประชาสังคมนั้น มาจากความคิดที่ว่า บ้านเมืองเป็นของคนในชุมชนทุกคน การบริหารและการจัดการแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจึงเน้นที่การจัดการตนเองของประชาชน (Self-Government) ประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ที่หล่อเลี้ยงด้วยคุณธรรมแห่งพลเมือง (Civic Virtue) ซึ่งเห็นว่าบ้านเมืองเป็นของร่วมกัน (Commonwealth) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ทำให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดประสบความสำเร็จอย่างมาก ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีระบบและกลไกที่อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่

ในที่นี้จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีการบริหารและการจัดการที่ประสบความสำเร็จ ชุมชนมีส่วนร่วมในตัดสินใจทุกขั้นตอน โดยการบูรณาการการทำงานและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมส่วนอื่นๆ ทั้งในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ระบบการบริหารและการจัดการให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

4.2.1 แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกู่กาสิงห์

“ชุมชนกู่กาสิงห์” ตั้งอยู่ในอำเภอเกษตรวิสัย ซึ่งบริเวณที่ตั้งบ้านกู่กาสิงห์ในปัจจุบัน เดิมเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ต่อเนื่องมาถึงสมัยประวัติศาสตร์ในสมัยวัฒนธรรมเขมร เดิมบริเวณทำเลที่ตั้งชุมชนเป็นป่ารกทึบไม่มีคนอยู่อาศัย บริเวณปรังก์กูเป็นป่าไผ่ปกคลุมไปด้วยป่าไผ่ มีคนกล่าวไว้ว่าในบางฤดูกาลจะมีนายพรานมา สร้างที่พักคักยิงสัตว์หรือเป็นที่หลบซ่อนของโจรผู้ร้ายที่มาจากเขตแดนจังหวัดสุรินทร์ ความพิเศษของชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีโครงสร้างเครือญาติที่แน่นแฟ้น สามารถกล่าวได้ว่าเป็นญาติกันทั้งหมดบ้าน เคารพผู้อาวุโส เป็นสังคมที่น่าอยู่ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชน รายได้หลักมาจากการขายข้าวหอมมะลิ รับจ้างไถนาโดยใช้รถแทรกเตอร์ และการทอผ้าไหม ชุมชนกู่กาสิงห์ตั้งอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ที่เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียง และเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องมาถึงสมัยวัฒนธรรมเขมรและสมัยวัฒนธรรมไทยลาวในปัจจุบัน

นายอำคา แสงงาม ผู้นำชุมชนและผู้ร่วมก่อตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกู่กาสิงห์ ได้กล่าวถึงที่มาของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกู่กาสิงห์ว่า การท่องเที่ยวของชาวบ้านกู่กาสิงห์เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐที่ต้องการส่งเสริมให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นทางเลือกและสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อกระจายรายได้สู่ภาคการเกษตรในชนบท ปี 2545 จังหวัดร้อยเอ็ดได้เปิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตรที่บ้านกู่กาสิงห์ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถานกู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ และกู่โพนระฆังที่สามารถดึงดูดแหล่งท่องเที่ยวได้ดี ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียง และมีกลุ่มแม่บ้านผลิตผ้าไหมพื้นบ้านสามารถพัฒนาเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้กับชุมชน ประกอบกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้โรงเรียนได้เลือกกิจกรรมมรดกพิเศษน้อยเพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถาน

ในช่วงแรกของการเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกู่กาสิงห์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2545 ภายใต้งาน “กินข้าวทุ่งๆ นุ่งผ้าไหม” โดยการดำเนินงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นงานที่เกิดจากส่วนกลางที่ได้กำหนดมาจัดในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ ไม่ได้เกิดจากความต้องการของชุมชนทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพียงเป็นตัวประกอบของการจัดงาน

ต่อมาคนในชุมชนมีแนวคิดที่จะจัดการท่องเที่ยวให้ได้ด้วยตนเอง สามารถบริหารจัดการและจัดการได้ด้วยตนเอง จึงได้ขออนุญาตจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพ

ชุมชน บ้านกู่กาสิงห์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่ามีฐานการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวไม่ซ้ำกับที่อื่นมีจำนวน 6 ฐาน คือ ฐานโบราณสถาน ฐานผ้าไหมพื้นบ้าน ฐานพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา ฐานสวนเกษตร ฐานวรรณกรรมพื้นบ้าน และฐานลายกระดาษพื้นบ้าน

จากนั้นชุมชนได้มีแนวคิดที่จะนำผลการวิจัยที่ได้รับนำไปใช้ให้เป็นรูปธรรมโดยการประชุมประชาชนในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดตั้ง “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลกู่กาสิงห์” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ ในระยะแรกได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลกู่กาสิงห์ ปีละ 100,000 บาท แต่ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดอบรมอาสาสมัครมัคคุเทศก์ ปีละ 50,000 บาท จนมาถึงปัจจุบัน

การดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ประสบความสำเร็จอย่างมาก ทำให้ชุมชนต้องมีการปรับตัวเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยให้ผู้ใช้มีส่วนได้เสียจากการดำเนินงานท่องเที่ยวของชุมชนร่วมจัดตั้งเป็นคณะทำงาน โดยแยกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้ กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา คณะนักดนตรีและวรรณกรรมมัคคุเทศก์น้อย ภูมิปัญญาการตัดลายกระดาษพื้นบ้าน และกลุ่มแม่บ้านโฮมสเตย์ เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายชุมชนกู่กาสิงห์จะมีอยู่ 2 ระดับ คือ เครือข่ายในชุมชนกู่กาสิงห์ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี และประธานกลุ่มแม่บ้าน และเครือข่ายนอกชุมชน ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม ภาควิชาประวัติศาสตร์ โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานท่องเที่ยวและการจังหวัด จังหวัดขอนแก่น

การสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ หรือการสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการสร้างชุมชนกู่กาสิงห์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ทั้งจากผู้นำชุมชนกำนันผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนที่เป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค

4.2.2 แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจ้อก้อ

ชุมชนบ้านจ้อก้อตั้งอยู่ที่ตำบลหม่อม อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมครบวงจร มีทัศนียภาพที่ร่มรื่น สวยงาม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านจ้อก้อมีประวัติที่เล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อปี พ.ศ. 2390 กลุ่มชนกลุ่มเล็กได้อพยพหนีภัยพิบัติไฟไหม้และโรคระบาดจากบ้านแมค (กำแมค) มาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้ๆ กับดงผึ่งน้อย ซึ่งภายหลังได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านจ้อก้อ” (จ้อก้อ ภาษาถิ่น หมายถึง ที่ดอนสูง)

ชาวบ้านจึงได้นำชื่อนี้มาตั้งตามลักษณะพื้นที่ที่ตั้งของหมู่บ้าน ด้วยพื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้และลำน้ำตามธรรมชาติ ทำให้มีผู้อพยพมาอยู่รวมกันในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงก่อส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ โดยได้รับการพัฒนา การวางแผนหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาด้านอาชีพ มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งก้ามกราม และสัตว์อื่นๆ อีก

นอกจากชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านจ้อก้อ คือการแปรรูปเสื่อกกซึ่งได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทำการผลิตจนสามารถเป็นสินค้าของท้องถิ่นจำหน่ายสร้างรายได้แก่ประชาชน

นายสัญญา ชันแข็ง ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านจ้อก้อ ได้กล่าวถึงความเป็นมาและปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้ชุมชนบ้านจ้อก้อเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวว่า ประชาชนในชุมชนบ้านจ้อก้อได้ร่วมมือกันพัฒนาจากหมู่บ้านเชิงเกษตรกรรมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบครบวงจร เพื่อสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการนำความโดดเด่นของชุมชนทั้งทางด้านวัฒนธรรม การทำการเกษตรที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มาสร้างเป็นฐานกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว โดยได้ปรับภูมิทัศน์ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดสร้างโฮมสเตย์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชน

สำหรับฐานกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมและมีส่วนร่วม ได้แก่ ฐานเลี้ยงกุ้งก้ามกราม ฐานทอเสื่อกก ฐานบายศรีสู่ขวัญ ฐานจักสานตะกร้าไม้ไผ่ ฐานทำว้าวอือบ ว้าวูฬา ฐานคู่ฟักไข่ และร้านสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านจ้อก้อ สร้างการบริหารและการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มตั้งแต่การมีแนวความคิดที่จะสร้างชุมชนบ้านจ้อก้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมา โดยการเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้นำกลุ่มอาชีพมาร่วมกำหนดแผนการจัดสร้างชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นแกนหลักของการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านจ้อก้อ มีแนวคิดเริ่มจากการนำจุดแข็งของชุมชนมาทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน บนพื้นฐานการสร้างสามัคคี และเพื่อสร้าง

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ในการดำเนินงานที่ผ่านมาได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนบ้านจ้อก้อเป็นอย่างดี จนทำให้มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมเพิ่มขึ้นทุกปี

ในส่วนของการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ นั้น ชุมชนบ้านจ้อก้อ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนทั้งเรื่ององค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและงบประมาณ จากหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในช่องทางสื่อสารต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าชุมชนบ้านจ้อก้อประสบความสำเร็จอย่างมากในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายต่างๆ

4.3 ข้อค้นพบแนวทางการบริหารและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

จากกรอบแนวคิดและประเด็นที่จะศึกษา เพื่อตอบสนองมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ ได้แก่ 2) การศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยการพิจารณาการประโยชน์ในประเด็นที่เน้นการจัดการการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ โดยการเชื่อมโยงกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง ดำเนินถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และ 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน ได้เห็นถึงบทบาทของทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น เป็นการชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายหลายของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยใช้แนวคิด รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (อนุก เหล่าธรรมทัศน์, 2557) และได้นำมาอ้างอิงและปรับ

เป็นแนวคิดใหม่โดยให้เข้ากับบริบทและพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษาและปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้มาปรับและประยุกต์ใช้ในการสรุปและวิเคราะห์ผลการวิจัยในครั้งนี้ด้วย ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ การลงพื้นที่ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบปัจจัยต่างๆ ที่เป็นตัวสนับสนุนให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการศึกษาวิจัย โดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

4.3.1 นโยบายและแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้หลักในอันดับต้นๆ ของประเทศไทย ที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่นคง และเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยผลักดันให้เกิดรายได้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและกระจายไปในทุกภูมิภาคและทุกระดับ การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของไทยจึงได้กำหนดไว้ในนโยบายและแผนพัฒนาของทุกหน่วยงานภาครัฐ ในระดับชาติตั้งแต่จะปรากฏในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นกรอบและแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐนำไปจัดทำแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นเห็นได้ว่าการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจะถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาและเป็นภารกิจของเกือบทุกหน่วยงานและองค์กรของภาครัฐ

ในส่วนของการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของราชการส่วนภูมิภาคและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับ มีการจัดทำนโยบายและแผนไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้อย่างชัดเจนและกำหนดผู้รับผิดชอบนโยบายและแผนรวมถึงงบประมาณไว้เพื่อนำไปปฏิบัติ

นโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดได้ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด และแผนพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งในส่วนของแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งจังหวัดร้อยเอ็ด การส่งเสริมและพัฒนาสินค้า OTOP และสินค้าชุมชน การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบตามภารกิจ เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น ในส่วนนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ซึ่งภารกิจหลักของ อบจ. จะเน้นไปที่นโยบายและแผนในจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม นโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งที่ปรากฏในแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งทางด้านการส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวกและปลอดภัย เป็นต้น

4.3.2 การบริหารและการจัดการภาครัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลจากการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้เกือบในทุกหน่วยงานของภาครัฐที่ต้องมีภารกิจส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานส่วนภูมิภาครับนโยบายจากส่วนกลางนำมาปฏิบัติ ส่งผลให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวถูกกำหนดไว้ในนโยบายและแผนของทุกหน่วยงาน มีการกำหนดโครงสร้างการบริหาร การมอบหมายภารกิจให้แก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบาย ทำให้เกิดความทับซ้อนของภารกิจหน่วยงานราชการในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

นโยบายและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานของภาครัฐเข้าไปมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง และแต่ละหน่วยงานจะนำนโยบายและแผนพัฒนาที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนบางพื้นที่มีหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องเดียวกัน ชุมชนมีความความสับสนในเรื่องการบริหารและการจัดการ และการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่แต่ละหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งสาเหตุมาจากการไม่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ แต่ละหน่วยงานจะปฏิบัติงานตามภารกิจและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะประสานการทำงานร่วมกันของแต่ละหน่วยงานแต่ก็ยังคงขาดเอกภาพในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

4.3.3 กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพของกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนมี “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ที่มีคุณค่าทั้งทางด้านวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตใจ มีความสำคัญสำหรับการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการบริการในเบื้องต้นที่สามารถจัดการและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือจากภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เข้ามาให้ความรู้ แต่ในชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวยังขาดแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการที่ดีและมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารและการจัดการทรัพยากรแหล่ง

ท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน การสร้างโครงสร้างการบริหารองค์กรของชุมชนเพื่อทำหน้าที่การบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงการบริหารเชิงธุรกิจเพื่อจัดหานักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว แต่ส่วนใหญ่ชุมชนจะมีจัดการการมีส่วนร่วม โดยการรวมกลุ่มกันในแต่ละอาชีพ เช่น กลุ่มผ้าไหม กลุ่มเกษตรกรแบบพอเพียง นอกจากนี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อช่วยสนับสนุนเกี่ยวกับงบประมาณ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับนำมาบริหารและจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

4.3.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดทำให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้ทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 68 ชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจำแนกได้เป็น 4 ด้าน คือ 1) ผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ 2) ผลกระทบต่อด้านสังคม 3) ผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม และ 4) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นที่เห็นได้ชัดเจนคือผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นทำให้เกิดการใช้จ่ายเงินสำหรับการท่องเที่ยว โดยเริ่มตั้งแต่การเข้าพักในที่พักแบบโฮมสเตย์ของชุมชน การรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยวที่ส่วนมากจะให้ชุมชนเป็นผู้จัดหาอาหาร การซื้อของฝากและของที่ระลึกจากผลงานหัตถกรรมของชุมชนซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดคือ ผ้าไหมและ ข้าวหอมมะลิ ส่วนผลกระทบที่รองลงมาคือ ผลกระทบทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความพร้อมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงามแต่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวให้คงเดิม เน้นการบริหารและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดให้แก่นักท่องเที่ยว การดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวในระหว่างที่ท่องเที่ยวในชุมชน การจัดระเบียบของสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร สถานที่จอดรถ เป็นต้น

4.3.5 การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลไกการพัฒนาชุมชน

จากผลการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของ สำนักงานพัฒนาสังคม จังหวัดร้อยเอ็ด กรมการพัฒนาสังคม กระทรวงมหาดไทย พบว่า ชุมชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับผลที่ดีต่อการดำเนินการในครั้งนี้ เนื่องจากเมื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วจะทำให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอย่างยิ่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวเพื่อซื้อของที่ระลึกและของฝากที่ชุมชนเป็นผู้ผลิตและจัดสร้างขึ้น ในด้านสังคมทำให้ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการจนถึงการจัดสรรผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ และสุดท้ายคือผลกระทบด้านวัฒนธรรมที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกหวงแหนต่อวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น มีการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองเพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนไม่ให้สูญหาย ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จเช่นทุกวันนี้

โดยภาพรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดมีการพัฒนาไปในทางที่จะช่วยให้จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย และมีสินค้าของที่ระลึกที่เป็นที่นิยมและรู้จักของนักท่องเที่ยวทำให้เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดร้อยเอ็ดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่จะตามมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มที่สูงขึ้นก็เป็นสิ่งที่ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญและมีความพร้อมที่จะรับมือ

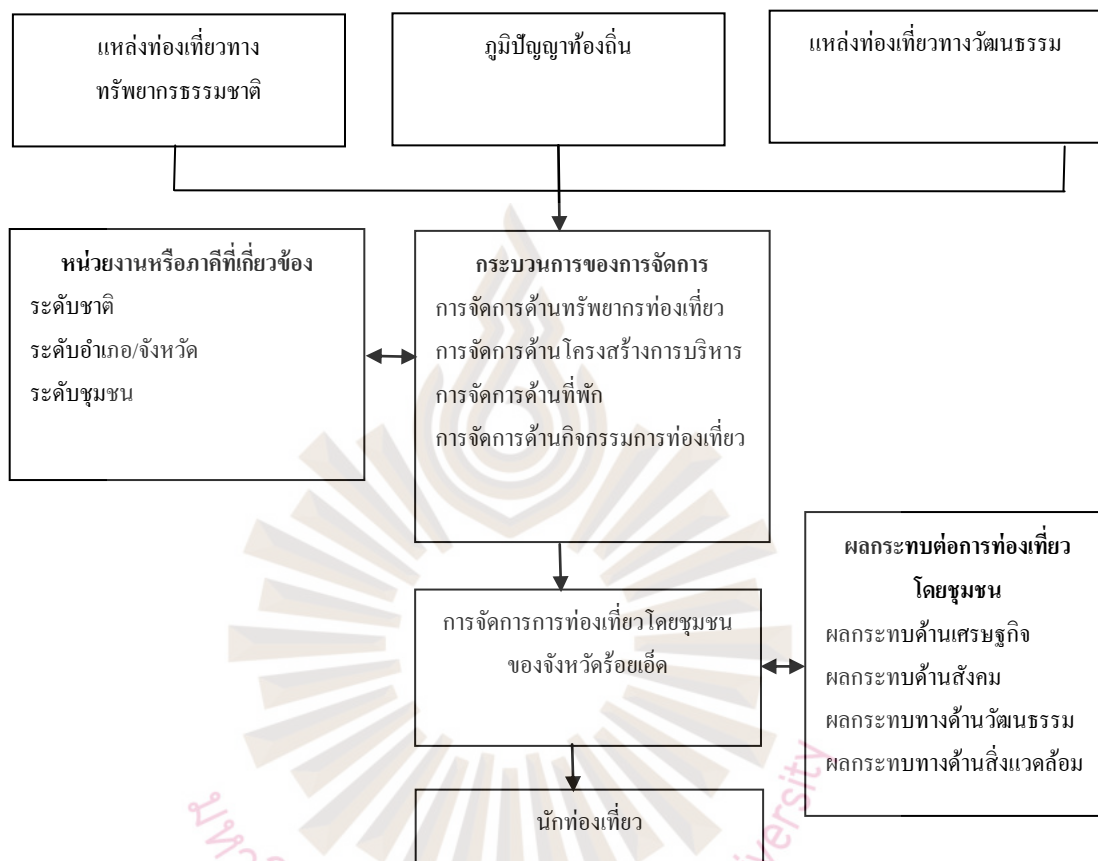
บทที่ 5

ผลสรุปรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการวิเคราะห์จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ นำมา ทำให้ได้ข้อค้นพบ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพสูงที่จะทำให้เป็นกลไกและปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญและมีความยั่งยืนต่อไป เนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลายทางด้านชีวภาพและทางด้านวัฒนธรรม เป็นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญในด้านอื่นๆ ที่ช่วยทำให้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและคุณภาพเพิ่มสูงขึ้น คือ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวมีคุณภาพสูงขึ้นรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น รวมถึงจังหวัดร้อยเอ็ดมีโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านคมนาคมที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างสะดวกทั้งทางบกและทางอากาศ จังหวัดร้อยเอ็ดมีที่พักที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งที่พักในเขตเมืองและที่พักในพื้นที่ชุมชน

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อค้นหารูปแบบการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นรูปแบบที่ตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามมาตรการสนับสนุนของภาครัฐ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปเป็นรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางรัฐศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

5.1 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด

จากรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองของจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบได้ดังนี้

1) การวิเคราะห์เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดที่เกิดขึ้นมานั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดคือ “การมีแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว” ในพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลายทางด้านกายภาพและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถานที่สำคัญ พื้นที่เกษตรแบบพอเพียงที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ้าชุมชนไม่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวย่อมไม่สามารถที่จะดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบผลสำเร็จได้ เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้เปรียบเสมือน “สินค้าทางการท่องเที่ยว” ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา

ชื่อหรือมาขอรับบริการ ดังนั้น หากชุมชนใดที่จะจัดให้มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา จำเป็นต้องมีการสำรวจและพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่าในชุมชนของตนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง ทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านั้นมีคุณค่าหรือมีความสำคัญมากพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือไม่ หากสำรวจแล้วพบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าหรือความสำคัญเพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ จึงตัดสินใจดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2) การวิเคราะห์เกี่ยวกับหน่วยงานหรือภาคีที่เกี่ยวข้อง

นอกจากชุมชนจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและมีความสำคัญพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวแล้ว ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีปัจจัยที่สำคัญอีก 2 ประการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ นั่นก็คือจะต้องมี “องค์ความรู้” และ “การสนับสนุนและส่งเสริม” จากหน่วยงานหรือภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยคำว่า “องค์ความรู้” หมายถึง หลักวิชาการหรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวที่ได้มีการศึกษาและรวบรวมไว้โดยหน่วยงานและสถานที่ต่างๆ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้จะเป็นแนวทางในการดำเนินงานโดยที่ชุมชนไม่ต้องไปลองผิดลองถูกด้วยชุมชนเองทั้งหมด แต่สามารถนำไปใช้ทั้งทางด้านความรู้ เทคนิคและวิธีการที่มีผู้เชี่ยวชาญไว้มาประยุกต์ใช้ รวมทั้งเป็นการป้องกันความผิดพลาดอันอาจเกิดขึ้น โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ส่วนคำว่า “การสนับสนุนและส่งเสริม” หมายถึง ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น นอกจากจะต้องมีองค์ความรู้แล้วยังจะต้องอาศัยการสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่างๆ จากหน่วยงานหรือภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ โครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆ กฎหมายและข้อระเบียบต่างๆ ที่กำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น หากปราศจากองค์ความรู้และการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานหรือภาคีแล้ว การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบผลสำเร็จคงเป็นไปได้ยาก

3) การวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนปัจจัยที่สำคัญที่สุดอีกปัจจัยคือ “การบริหารและการจัดการ” ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการอย่างน้อยที่สุด 3 ด้าน คือ 1) การบริหารและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึง การทำนุบำรุง การฟื้นฟูและการหามาตรการการรักษา เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ถูกทำงานจากกระบวนการของการท่องเที่ยว 2) ต้องจัดให้มีโครงสร้างการบริหารงานขึ้นมา โดยการจัดโครงสร้างให้ครอบคลุมภารกิจ การกำหนดตำแหน่งและหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามารับผิดชอบงานด้านต่างๆ และ 3) การกำหนดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมา หมายถึงสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะได้พบหรือได้รับ

บริการเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งหากจะให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ ต้องมีการบริหารและการจัดการทั้งสามด้านเป็นอย่างดี

4) การวิเคราะห์เกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่อมีการจัดการการท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว ก็จะเกิดผลกระทบต่อชุมชนใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านวัฒนธรรม และ 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนควรกำหนดแนวทางการรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบ เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดภาวะสะดุดหรือไม่มีความยั่งยืน

โดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นลักษณะการสร้างปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างชุมชน กับ ผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยว ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ เข้าใจถึงรากเหง้าของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง เน้นความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับผู้มาเยือน ดังนั้น การบริหารและการจัดการที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จตามแนวทางที่กำหนด การให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมและสามารถบริหารและจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตัวเองจะทำให้ชุมชนนั้นเกิดความเข้มแข็งและสามารถที่จะปกครองตนเองได้ตามแนวทางรัฐประศาสตร์พลเมือง

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2550). *คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว. (2559). *คู่มือสำหรับฝึกอบรมชุมชนท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2559). *แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563*. กรุงเทพฯ
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7 (มกราคม-มีนาคม 2560)*. กรุงเทพฯ
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). *เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ.
- จุมพล หนิมพานิช. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ ในทฤษฎีสถิติและรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. (2555). *ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอถ้ำกลาฉีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม, ปีที่พิมพ์ 2555 ฉบับที่ 2 น. 79-92.*
- ธนศ ศรีสถิตย์, วรรณ คำปวนบุตร และคณะ. (2556). *รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พจนา สวนศรีและคณะ. (2557). *การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับภูมิภาคอาเซียนสู่ความเป็นสากล*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. (2553). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ
- เพชรศรี นนทศิริ. (2555). *รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง*. สืบค้นจาก <http://www.researchgate.net/00463519f3b>
- เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว และคณะ. (2553). *รายงานการวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิการพิมพ์ จำกัด

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วรเดช จันทรศร. (2554). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วรรณวิมล ภู่นาค (2558). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา : ตลาดน้ำอัมพวา. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2558, น. 63-74.
- วรรัชต์ สุเมธ และคณะ. (2559). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำและพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยและมาตรฐานการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กิจกรรมที่ 1 จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยว/มาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียน/มาตรฐานการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (มาตรฐานการท่องเที่ยว โดยชุมชน)*. กรุงเทพฯ : กรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2557). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้นจาก <http://www.cbt-i.org>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2560). *ความท้าทายเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ*. นนทบุรี : บริษัท นาดา การพิมพ์ จำกัด
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ (2550). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร*. *วารสารสมาคมนักวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2551), น. 41-47
- สายรุ้ง ดิน โคนสูง (2549). *รายงานการวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนากลยุทธ์ตลาดบริการและศักยภาพการท่องเที่ยว โฮมสเตย์ กรณีศึกษา : บ้านหนองหล่ม อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร*. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- สุกานดา ฟองย้อย. (2546). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนชาวผู้ไทย หมู่บ้าน โคนโค้ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์* (Unpublished Master's Thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ
- เสรี วังส์ไพจิตร. (2547). *รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง โครงสร้างของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- เสรี วังส์ไพจิตร. (2550). *การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจังหวัดภูเก็ตและกลุ่มอันดามัน (กระบี่พังงา)*. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต
- สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2561-2564*. ร้อยเอ็ด : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). จำนวนผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว นักทัศนาจร ที่มาท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ.2554-2558). สืบค้นจาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). *Community – Based Tourism : การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : บริษัท โกลด์ แอนด์ โค จำกัด
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด. (2560). *แผนพัฒนาสามปี. (พ.ศ. 2560-2562) องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด*. ร้อยเอ็ด : องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด. (2561). *แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี. (พ.ศ. 2561-2564) องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด*. ร้อยเอ็ด : องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด
- อำคา แสงงาม. (2558). *คู่มือสิ่ง : การท่องเที่ยวบนฐานวิถีชุมชน*. กภาพลินธุ์ : โรงพิมพ์ประสานการพิมพ์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559). *เมืองนิยม : เมืองของไทย คือบ้านของเรา*. นนทบุรี : ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2553). *ประชาธิปไตยชุมชน รัฐศาสตร์สำหรับสภาองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ : ส่วนพัฒนากระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์, และ วลัยพร รัตนเศรษฐ. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2560). “หลั่นลำอิโค โนมี่” ไปกันใหญ่. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Aneklaothamatas/posts/1027610127384652/>
- Maxwell, Joseph A. (2013). *Qualitative Research Design*. U.S.A : SAGE Publications, Inc.
- Poister, Theodore H., Aristiguata, Maria P., Hall, Jeremy L.. (2015). *Managing and Measuring Performance in Public and Nonprofit Organization*. U.S.A. : Jossey-Bass.
- Thompson, James D. (1967). *Organization in Action*. New York, U.S.A. : Mc. graw-hill book Company.
- Word Bank. (2559). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. Retrieved from <https://www.mots.go.th>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	สิริวุฒิ รัศมีฉาย
วัน เดือน ปีเกิด	29 กรกฎาคม 2515
สถานที่เกิด	จังหวัดร้อยเอ็ด ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยพายัพ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, 2538 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, 2550
ที่อยู่ปัจจุบัน	54 หมู่ 10 บ้านหนองบัวรอง ตำบลคินค้ำ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่ทำงาน	วิทยาลัยการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยรังสิต
ตำแหน่ง	เลขานุการวิทยาลัย

